

Innst. S. nr. 254

(2000-2001)

Innstilling frå familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Noreg

St.meld. nr. 25 (2000-2001)

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Innleiing

Regjeringa meiner at ein aktivt må motarbeide negative haldningar til lesbiske og homofile, og at ein må støtte og oppmuntre opne haldningar.

Regjeringa ønskjer å avmystifisere forhold omkring det å vere lesbisk og homofil, slik at homofile og lesbiske lettare kan utvikle ein trygg og solid sjølvidentitet. Regjeringa har som mål at lesbiske og homofile utan frykt for sanksjonar kan leve ut sin kjærleik til personar av same kjønn. Dette vil vonleg føre til at fleire deltek innanfor ulike sosiale og kulturelle omgjevnader på eigne premisser.

I norsk historie har det skjedd ei omfattande diskriminering av homofile og lesbiske. Utviklinga har gått i ei positiv retning. Ikkje dess mindre er det viktig å erkjenne at det framleis skjer diskriminering av lesbiske og homofile i det norske samfunnet. Denne diskrimineringa er i strid med verdiane våre og kan under ingen omstende akseptast.

Gjennom arbeidet med meldinga har det blitt klart at det på fleire område manglar forskingsbasert kunnskap om forhold som gjeld situasjonen for lesbiske og homofile. Barne- og familiedepartementet har derfor bede Norges forskningsråd om å arbeide ut ein samla gjennomgang av behovet for å forsterke forskingsinnsatsen. Denne planen blir det no arbeidd med, og han vil bli ferdig i løpet av våren 2001.

Vi har likevel ein del kunnskap - og denne kunnskapen må føre til politisk handling. Først og fremst viser forskinga at det har skjedd ei markant positiv betring i livssituasjonen for lesbiske og homofile.

1.2 Homofili, heterofili og samfunnet

1.2.1 Innleiing

Dei sosiale endringane dei siste 20-30 åra har ført til at viktige skilje mellom den heterofile og den homofile

og lesbiske befolkninga har blitt borte. Spesielt har endringane vore sterke når det gjeld livsstil og veremåte for heterofile. Måtar å leve på som tidlegare ofte var typiske for homofile, er blitt langt meir vanleg for store delar av befolkninga: Stadig fleire vel å leve i kortare og lengre tid åleine eller som sambuarar.

Samstundes har homofile og lesbiske fått rett til å inngå registrert partnerskap, som er ein "ekteskapsliknande" institusjon. Det er lite som skil registrerte partnarar frå ektefellar når det gjeld plikter og rettar. Dette representerer viktige endringar i samfunnet.

Samfunnsendringane dei seinare åra har framfor alt ført til nye samlivsordningar som lever side ved side med til dømes den tradisjonelle ekteskapsinstitusjonen.

1.2.2 Samfunnsendringar og kulturelle endringar *Kjønnsroller, samliv og seksualitet i endring*

Kjønnsroller og seksualitet har endra seg radikalt dei siste 30 åra. Særleg i urbane miljø og kulturar vil ein oppleve at kjønnsidentitetar er mindre stereotype og tradisjonelle.

Det er mindre fokus på tradisjonelle manns- og kvinneyrke, større likskap når det gjeld utdanningsnivå, meir rettferdig fordeling av omsorgs- og husarbeidsoppgåver og ikkje minst større grad av økonomisk likestilling mellom kjønna.

Haldningane til ugift samliv har endra seg radikalt dei siste 20 åra.

Det er blitt vanleg først og fremst for unge menneske å leve periodevis eller permanent utan fast partnar og å skifte partnar fleire gonger før ein eventuelt etablerer eit fastare forhold. Samstundes er det blitt legitimt og vanleg å vere seksuelt aktiv i denne situasjonen. Dette verkar med til at rommet for seksuell eksperimentering er blitt utvida, og fleire unge har hatt eller har reflektert over utsiktene til seksuelle erfaringar på tvers av kjønnskilja.

Samfunnsendringar har gjort sitt til at heteroseksuelle og homoseksuelle på mange måtar har blitt likare. Det er god grunn til å tru at desse endringane har hatt mykje å seie for korleis det er å leve som lesbisk og homofil i dag.

Sentralisering, urbanisering og individualisering

I etterkrigstida har veksten i hovudstadsområdet vore sterkare enn i nokon annan region i landet. Vi kan snakke om ein kraftig sentraliseringstendens. Når byane voks i omfang, skulle sentraliseringa etter kvart gjere sitt til å framskande visse byprega veremåtar og livsstilar.

Undersøkingar kan tyde på at svært mange homofile og lesbiske vel å busetje seg i dei større byane. Her er utsiktene til å orientere seg innanfor eit lesbisk eller homofilt miljø større, samstundes som den sosiale kontrollen er mindre påtrengjande.

Urbanisering og individualisering høyrer uløyseleg saman. Der det tidlegare fanst sterke føringar frå slekt, klasse og nabolag, vel folk i dag ut frå eit mykje breiare spekter av livsstilar med dei grupperingane og subkulturane som høyrer til.

Fridommen til å velje reiser spørsmålet om identitet. Identitetsproblematikken er på den eine sida ei positiv utfordring til unge menneske i dag. Men fridommen gjer også menneske usikre. Mange finn det derfor tryggest å vere som alle andre. Spesielt vanskeleg vil denne søkingsfasen vere for lesbisk og homofil ungdom, som på eit vesentleg punkt ikkje er som alle andre.

1.2.3 Forskingsbasert kunnskap om homofile og lesbiske

Årsaksdiskusjonen

Dei spørsmåla som lengst og mest intenst har opp-teke forskinga om lesbiske og homofile, er knytte til årsaksforholdet. Trass i at forskinga omkring desse spørsmåla har gått føre seg gjennom heile førre hundreåret, står ulike forskingsmiljø framleis mot kvarandre.

Denne diskusjonen kan djupast sett vere uttrykk for at ein ser på homoseksualitet som noko uønskt, og noko som ikkje kan endrast. Menneske er homofile og heterofile. Menneske lever homoseksuelt og heteroseksuelt. Utgangspunktet for Regjeringa er respekt for homofile og ein aksept av det homoseksuelle livet.

NOVA-undersøkinga

På oppdrag av Barne- og familiedepartementet gjennomførte forskingsinstitusjonen NOVA i 1998 ei større utvals- og intervjuundersøking med fokus på levekår og livskvalitet hos norske lesbiske og homofile.

NOVA-undersøkinga er den breiast samansette, både når det gjeld tema og utval, som ligg føre i nordisk samanheng. Det blei stilt tre overordna spørsmål som undersøkinga skulle gje svar på: Har livssituasjonen for lesbiske kvinner og homofile menn betra seg i løpet av dei to siste tiåra? Har lesbiske kvinner og homofile menn dårlegare levekår og lågare livskvalitet enn den

generelle befolkninga? Er det særskilde grupper innanfor den lesbiske og homofile befolkninga som har det spesielt vanskeleg?

NOVA-undersøkinga konkluderer med at livssituasjonen til homofile og lesbiske på fleire område har betra seg mykje dei siste tjue åra. Lesbiske og homofile er mykje meir opne om si seksuelle orientering samanlikna med 1978, og ein større del ser ut til å omgåast lesbiske/homofile og heterofile venner samstundes. Fleire er i eit fast forhold til personar av same kjønn. Forskarane meiner at lesbiske og homofile er betre integrerte i samfunnet i det heile. Det er større delar innanfor den lesbiske og homofile befolkninga som har høg inntekt og høgare utdanning. Det er også ein større del blant lesbiske og homofile som har vore med i ulike kultur- og fritidsaktivitetar. Gruppa skil seg positivt ut i forhold til sosialt nettverk samanlikna med den generelle befolkninga.

Det er mellom dei unge lesbiske og homofile at problema er størst. Dei under 25 år kjem dårlegare ut enn alle andre aldersgrupper på dei fleste levekårs- og livskvalitetsmåla. Klarast kjem dette til uttrykk i spørsmåla om psykisk helse.

Når det gjeld å vere utsette for vald og frykt for vald, er dette eit anna område der lesbiske og homofile kjem negativt ut.

Haldningsundersøkingar

Det har blitt gjort fleire representative utvalsundersøkingar med spørsmål om kva haldningar befolkninga har hatt til homofile og homofili i Noreg i etterkrigstida. Desse undersøkingane teiknar eit grovt bilete av ei positiv haldningsendring gjennom denne tidsperioden. I 1947 såg ein stor del av befolkninga på homofili som eit svært alvorleg brotsverk. I 1998 stiller majoriteten av det norske folket seg positiv til lesbiske og homofile.

1.2.4 Nokre trekk ved historia til lesbiske og homofile "Den moderne homoseksuelle"

I Noreg og Sverige finst det lite historisk forskning omkring situasjonen for homofile og lesbiske, men i Danmark er det gjennomført tre større studiar som tek for seg homoseksualitet i ein historisk og kulturvitenskapleg samanheng. Dei danske studiane omhandlar ikkje berre den vitskaplege og offentlege debatten om homoseksualitet. Også utviklinga av ulike måtar å vere homofil på (subkulturelle praksisar) er eit stort tema. Dei teiknar eit bilete av "den moderne homoseksuelle" som ei utprega moderne og framtidsretta eksistensform. Både lesbiske kvinner og homofile menn levde i det danske samfunnslivet tidleg i vårt hundreår på ein slik måte at dei stod fram som sjølve personifiseringa av den urbane, frigjorde og moderne kvinne og mann.

Den organiserte verksemda

I Noreg har homofile og lesbiske i fleire tiår organisert seg i kampen for frigjering og særskilde rettar. Det blir hevda at DNF-48 (seinare LLH) har vore heilt sen-

tralt for å levandegjere og formidle den homofile og lesbiske kulturen og tradisjonen i Noreg.

Relasjonane til andre frigjerings- og protestrørslar har i mange land vore strategisk viktige. Særleg har forholdet mellom lesbiske og homofile frigjeringsrørslar og den nye kvinnerørsla (der mange lesbiske kvinner også har vore sentrale aktørar) vore nært.

Det Norske Forbundet av 1948 blei skipa i Oslo hausten 1950, som ei underavdeling av det danske "Forbundet af 1948". I denne perioden var homoseksualitet forbode ved lov, noko som hadde sterk innverknad på verksemda til forbundet.

Arbeidet til DNF-48 førte til at § 213 i straffelova blei teken bort i april 1972, at Norsk Psykiatrisk Forening fjerna homoseksualitet som sjukdomsdiagnose i 1978, at fulle rettar for homofile og lesbiske blei innførte i skolen og i forsvaret, og at særskilt straffevern for lesbiske og homofile blei innført i 1981 (straffelova §§ 135a og 349a).

I 1976 førte ei kløyving til at Arbeidsgrupper for homofil og lesbisk frigjøring blei skipa. Saman med andre homofile frigjeringsrørslar organiserte dei Fellesrådet for homofile organisasjonar (FHO). I 1993 blei likevel Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) skipa gjennom ei samanslåing av DNF-48 og FHO. Året etter vedtok Stortinget partnerskapslova, som i høg grad også var eit resultat av verksemda til LLH.

1.2.5 Tiltak

Det finst framleis ein stor kunnskapsmangel om dagens situasjon for homofile og lesbiske i Noreg. Viktige tiltak vil derfor vere å få kartlagt denne situasjonen betre.

I den vidare forskinga om homofili bør ein satse på tema som:

- Dagens situasjon for homofile og lesbiske
- Historia om lesbiske og homofile i Noreg, under dette historia om psykiatrien, kyrkja og domstolane
- Fokus på ressursar og mangfald hos lesbiske og homofile

Regjeringa vil i tillegg kome med framlegg om ny forskning på desse områda:

- Det blir sett i gang forskning for å kartleggje haldningar til homofili i minoritetsgrupper, og korleis unge homofile og lesbiske blir møtt av foreldre og familie innanfor dei same minoritetsgruppene.
- Det vil bli sett i gang forskning om lesbisk og homofil ungdom i skolen og utdanningsinstitusjonane.
- Forskings- og utviklingsarbeid i forhold til homofil og lesbisk ungdom innanfor idretten bør styrkjast.
- Innanfor rammene av oppfølgingsprosjektet til Handlingsplanen mot sjølv mord blir det sett inn spesielle tiltak overfor gruppa lesbiske og homo-

file mellom anna gjennom å utforme konkrete forskingsprosjekt i samarbeid med aktuelle miljø.

- Innanfor ramma av dei midlane som blir stilt til rådvelde i Velferdsprogrammet, blir det teke initiativ til å setje i gang forskning som ser nærmare på rusrelaterte problem hos lesbiske og homofile, og som på denne bakgrunnen etter kvart kan kome med tilrådingar både når det gjeld førebygging og behandling.
- Forsking om homofile og lesbiske i arbeidslivet vil bli styrkt.

1.3 Allmenn rettsstilling og rettsleg vern for homofile

1.3.1 Innleiing

I dei seinare tiåra er det teke store sprang på lovsida for lesbiske og homofile. Medan seksuell omgang mellom to menn var straffbart fram til 1972, er no homofil orientering og livsform strafferettsleg verna mot krenkingar frå andre. I 1993 kom partnerskapslova som lovfesta at homofile har høve til å inngå registrert partnerskap.

1.3.2 Tidlegare strafferettsleg regulering av seksuell omgang mellom to av same kjønn

Seksuell omgang mellom to menn har inntil nyare tid vore straffbart i Noreg. Straffelova § 213 første ledd sette heilt fram til 1972 straff for seksuell omgang mellom menn. Lova blei i liten grad brukt i praksis. Seksuell omgang mellom kvinner har aldri vore straffbart etter straffelova av 1902.

Homofil orientering og livsform er no strafferettsleg verna mot krenkingar frå andre. Dette er fastslått i straffelova §§ 135a og 349a, i 1981.

1.3.3 Særleg om straffelova § 135a første ledd andre punktum

Føresegna i straffelova § 135a om krenkingar overfor homofile har resultert i få tiltalar og domfellingar. Spørsmålet om kor langt føresegna gjeld, har berre vore oppe i ei sak for Høgsterett, nemleg rettsavgjerda i Norsk Retstidende 1984 s. 1359 (Bratterudsaka). Saka gjaldt ein pastor i ei frikyrkje som under eit innringingsprogram på nærradio kom med sterk fordøming av homofile. Høgsterett kom til at pastoren hadde uttrykt seg i strid med straffelova § 135a. Det blei lagt til grunn at føresegna av omsyn til ytringsfridommen måtte tolkast restriktivt, og at krenkingane måtte vere av kvalifisert art for at straff skulle kunne kome på tale. Vidare blei særleg omsynet til religiøs forkynningsfridom understreka. At dommen slår fast at også utsegner i religiøs samanheng kan råkast av straffelova § 135 første ledd andre punktum, er viktig sidan mykje av den kritikken og motstanden som blir retta mot homofile, i praksis blir hevda å vere basert på eit religiøst grunnlag.

Reglane i Grunnlova om ytringsfridom (§ 100) har nyleg vore vurderte av Ytringsfridomskommissjonen som har levert ei utgreiing med framlegg til ny føre-

segn i Grunnlova (NOU 1999:27). Ein konsekvens av synet til Ytringsfridomskommisjonen er at føresegna om straff for krenkjande utsegner overfor homofile må oppehast.

1.3.4 Særleg om straffelova § 349a

Straffelova § 349a gjeld berre i næringsforhold. Ved vare- eller tenesteyting i private forhold, til dømes der ein huseigar leiger ut eit rom i eigen bustad som hybel, gjeld ikkje føresegna. Føresegna gjeld også berre nekting av å yte tenester eller varer på same vilkår. Det er ikkje kjent i kor stor grad det er eit praktisk problem at homofile personar blir nekta varer og tenester på same vilkår som andre.

1.3.5 Andre strafferettslege føresegner som vernar homofile

Også føresegnene i straffelova om ærekrenkingar, jf. straffelova §§ 246 flg., vil kunne bli brukte ved krenkjande utsegner mot homofile. Reglane om ærekrenking kan likevel berre brukast i dei tilfella der ei utsegn blir retta mot enkeltpersonar eller ein avgrensa krins av personar. Straffelova § 135a kan derimot brukast uavhengig av om ytringar handlar om konkrete personar eller homofile reint allment. På den andre sida må ein rekne med at når reglane om ærekrenking kan brukast, skal det mindre til for at utsegna er straffbar etter reglane om ærekrenking enn etter straffelova § 135a fordi den sistnemnde regelen berre råkar særleg kvalifiserte krenkingar.

Eit spørsmål av spesiell interesse er i kva grad det er straffbart å offentleggjere den homofile orienteringa eller livsforma hos ein person utan samtykke frå den det gjeld (såkalla outing). Seksuell orientering blir sett på som eit personleg forhold. Utgangspunktet må derfor vere at slik offentleggjering kan vere straffbart etter straffelova § 390 som set straff for den som krenker privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold.

1.3.6 Internasjonalt menneskerettsleg vern av homofil orientering og livsform

Noreg er bunde av fleire internasjonale konvensjonar om menneskerettar, særleg sentrale er Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP). Desse konvensjonane gjeld som norsk rett og skal ved motstrid gå framfor reglane i anna lovgjeving, jf. lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av den stillinga menneskerettane har i norsk rett (menneskerettslova).

Ingen av menneskerettskonvensjonane inneheld særskilde reglar til vern av homofile. Slik konvensjonane har blitt tolka av dei relevante konvensjonsorgana, er det ut frå meir generelle reglar sett opp visse krav når det gjeld kor langt nasjonalstatane kan forskjellsbehandle personar på grunnlag av homofil orientering eller livsform.

Den europeiske menneskerettsdomstolen har i fleire avgjerder slått fast at nasjonal lovgjeving som totalt forbyr homoseksuell omgang, er i strid med EMK artikkel 8 (retten til privatliv).

Derimot har det i konvensjonspraksis i vid utstrekning blitt akseptert at lovgjevinga på ulike måtar forskjellsbehandlar homofile og heterofile. Det har såleis hittil vore godteke at nasjonal lovgjeving har høgare seksuell lågaldar for homoseksuell omgang enn det som gjeld for heteroseksuell aktivitet. Det har heller ikkje blitt sett på som konvensjonsstridig at nasjonal lovgjeving ikkje gjev homofile par same rettar som gifte eller ugifte heterofile sambuande har, til dømes når det gjeld opphaldsløyve eller rett til å bu i offentlege husvære. Det er vidare godteke at nasjonal lovgjeving tillet prostitusjon overfor det motsette kjønn, men forbyr prostitusjon retta mot same kjønn.

1.3.7 Politiske mål for Regjeringa i internasjonale samanhengar

I internasjonale fora der diskriminering står på dagsorden, fremjar Regjeringa prinsippet om at diskriminering på grunn av seksuell orientering ikkje er akseptabelt. Regjeringa si haldning er grunnfesta i det ufråvikelege prinsippet om at menneskerettane gjeld for alle individ. Regjeringa vil følgje opp temaet gjennom dialog med andre land om utviklingssamarbeid.

1.3.8 Homofil orientering som grunnlag for vern etter utlendingslova

Det hender at homofile utlendingar søker asyl i Noreg med den grunnleggjende at dei som homofile er eller risikerer å bli forfølgde i heimlandet.

I all hovudsak er det personar frå muslimske land som hevdar dei står i fare for å bli forfølgde på grunn av si seksuelle orientering. Det blir då som regel vist til at heimlandet fastset straff for seksuell omgang mellom to av same kjønn, og eventuelt den umiddelbare straffa ein kan risikere.

Norske styresmakter meiner at homofile har ein sjølvsgd rett til å leve ut si orientering. Justisdepartementet presiserte i retningslinjer av 13. januar 1998 at det skal gjevast asyl til personar som risikerer forfølgning i flyktningkonvensjonen sin forstand på grunn av si seksuelle orientering.

1.3.9 Regulering av homofilt samliv Partnerskapslova

Lov om registrert partnerskap kom i Noreg i 1993. Partnerskapslova regulerer vilkåra for å registrere partnerskap og rettsverknadene av slik registrering. Vilkåra for å registrere partnerskap er strengare enn for å inngå ekteskap.

Regjeringa har i januar 2001 lagt fram eit høyringsnotat med framlegg om endringar i adopsjonslova og partnerskapslova. Der blir det opna for at den eine partnaren i eit registrert partnerskap kan adoptere barnet til den andre (stebarnsadsjon).

Det er ikkje høve til kyrkjeleg vigsel for homofile og lesbiske par. Regjeringa meiner at spørsmålet om kyrkjeleg velsigning først og fremst er eit spørsmål kyrkja må ta stilling til. Regjeringa vil av den grunn ikkje gjere framlegg om å gje høve til kyrkjeleg vigsel for homofile og lesbiske par før kyrkja eventuelt sjølv tek eit initiativ til dette.

1.3.10 Om NOU 1999:25 Samboerne og samfunnet

I september 1996 blei det såkalla "Samboerutvalget" nedsett. Det skulle greie ut rettsstillinga til sambuarar. Innstillinga blei lagd fram i mai 1999 og var på ei brei offentleg høyring hausten 1999.

Utgreiinga seier ikkje noko om homofile sambuarar.

Framlegg på det privatrettslege området

Utvalet gjer ikkje framlegg om at sambuarskap generelt bør likestillast med ekteskap, men føreslår likevel nokre endringar av omsyn til den svake parten. Utvalet har spesielt lagt vekt på omsynet til barna. Vidare er det m.a. lagt vekt på å gjere det lettare for attlevande å behalde husværet og andre "nære ting".

Framlegg på det offentlegrettslege området

Utvalet går lenger i å likestille sambuarane med gifte på det offentlegrettslege området som trygd, sosialhjelp og skatt enn på det privatrettslege.

Det finst døme på at styresmaktene har likestilt heterofile og homofile sambuarar i forhold til barn.

Framlegg som gjeld "andre område"

Utvalet tek for seg både forsikring og pensjonsordningar utanom folketrygda, kven som skal få rettar som pårørende/nærstående og rett til å anke etter at den sikta er død.

1.3.11 Tiltak

Regjeringa vil fremje desse tiltaka:

- Homofile sambuarar vil bli inkluderte i det vidare arbeidet med utgreiinga Samboerne og samfunnet.
- Det vil bli vurdert å endre straffelova § 232, slik at valdsbrottsverk som er motiverte ut frå den seksuelle orienteringa hos ein person, kan vere eit straffeskjerpande moment slik det eintydig står at rasistisk motiverte valdsbrottsverk kan vere. Det vil også bli vurdert ei tilsvarande endring i straffelova § 292.

1.4 Oppvekst og identitetsutvikling

1.4.1 Innleiing

Ungdom som gradvis oppdagar at dei har kjensler for personar av eige kjønn, og som vel ei lesbisk eller homofil livsform, burde ideelt sett kunne realisere dette utan å kjenne seg marginale. Det faktum at homofile og lesbiske kan inngå partnerskap, og at dei har eit juridisk vern mot krenkingar frå andre på grunn av homofil orientering og livsform, gjer sitt til at unge menneske opplever ei legitimering av denne livsforma.

Det same gjer open innstilling i media og skole og det at mange kjende personar vel å vere opne om si homoseksuelle orientering.

Forskinga om opplevingane til dei unge peiker i ulike retningar. Mykje tyder på at det er prosessen fram mot å avklare eigen seksuell identitet og deretter ta konsekvensane av ei slik avklaring ved å "kome ut", som er vanskeleg for unge lesbiske og homofile. Det å velje ei annleis form for seksualitet enn den fleirtalet vel, kan vere spesielt trugande i ungdomstida, då mange er usikre omkring eigen identitet.

1.4.2 Utvikling av seksuell identitet hos unge menneske

Kor vidt den seksuelle identiteten er biologisk eller sosialt fastlagd, er det inga eintydig oppfatning om.

Samfunnet er i dag mykje meir fleksibelt og mangfaldig enn tidlegare. Ungdom i det moderne samfunnet står i prinsippet nokså fritt til å velje alternative samværs- og åtferdsformer, også på det seksuelle området. Raske samfunnsendringar, endringar i familie- og samlivsmønster og individualisering tilseier at dagens ungdom ikkje treng å kjenne seg så bundne av normer og verdiar som foreldra deira var. Men det å etablere ein kjønnsidentitet er ofte problematisk for ungdom generelt. Både psykologiske og fysiologiske endringar hos den enkelte skaper tilpassingsproblem i puberteten. Ungdom som oppdagar at dei er forelska i personar av same kjønn, har eit tilleggsproblem som for nokre blir svært vanskeleg å takle. For å redusere dette problemet må skole og samfunnsliv alminneleggjere det faktum at somme menneske blir tiltrekte av sitt eige kjønn. Det er grunn til å synleggjere at homofil kjærleik og samlivsform er ei av fleire moglege samlivsformer, og formidle ein bodskap til unge menneske om at dette er akseptert.

1.4.3 Utvikling av homofil identitet

Ungdomsperioden er ein fase som har mykje å seie for identitetsutviklinga. Å få til ein kvalitativt god kontakt med andre homofile og lesbiske blir sett som svært viktig når dei skal utvikle eigen identitet.

Eit identitetsfellesskap kan også oppstå som følgje av negative erfaringar. Opplevinga av å bli diskriminert og mangelen på positive tilbakemeldingar fører til identifisering med menneske som har opplevd det same. Dersom diskrimineringa tek slutt, vil homofile og lesbiske kanskje i større grad vektleggje heilt andre identitetsfellesskap: at dei er ungdom, studentar, akademikarar og så vidare.

Seksuelle opplevingar i barndommen

For barn og ungdom er det ikkje uvanleg å ha seksuelle opplevingar med eige kjønn, utan at vedkomande dermed kjem til å utvikle ein homofil identitet seinare i livet. Etter representative tal frå Statens Institutt for folkehelse har mellom tre og fire prosent av alle nordmenn hatt samleie med ein eller fleire personar av same kjønn.

Det er vanleg å skilje mellom homoseksuelle handlingar, som kan vere situasjonsbestemte og knytte til livsfase på den eine sida, og det å vere homofil på den andre sida. Det som karakteriserer ein homofil, er at vedkomande både forelskar seg i og blir seksuelt tiltrekt av personar av eige kjønn. I somme studiar fortel lesbiske og homofile at dei har visst om kjenslene sine heilt sidan dei var barn - ned til 6-7 årsalderen. Den homofile identiteten meiner ein dermed ikkje blir til i puberteten, men lenge før.

Også i NOVA-undersøkinga fortel dei som er intervjuar, om forelskingar og tiltrekking til eige kjønn ned til 10-12 årsalderen.

Mellom dei som er intervjuar i NOVA-undersøkinga, fortel 15 av 21 homofile og lesbiske om ei ikkje-konform kjønnsrolleåtferd i barndommen.

Biseksualitet

Somme menneske definerer seg verken som homofile/lesbiske eller heterofile; dei opplever derimot at dei blir tiltrekte av begge kjønn. Biseksualitet er vanskeleg å definere og avgrense.

Ei mogleg tilnærming til biseksualitet er å sjå han som ein fase i det å kome ut som homoseksuell. Det å stå fram som biseksuell i ein periode av livet kan opplevast mindre trugande enn å erklære seg som homoseksuell. Det blir då venta at personen etter ei viss tid vil ta steget fullt ut. Ei anna tilnærming går ut på å sjå biseksualitet som ein eigen kategori.

Kome-ut-prosessen

Det å gradvis definere seg som homofil eller lesbisk blir i litteraturen kalla for kome-ut-prosessen. I ein amerikansk studie er utviklingsgangen av lesbisk/homofil identitet i ungdomsåra omtalt i fire stadium. Utviklinga startar med ein nøytral kjennskap til homoseksualitet som forskjellig frå heteroseksualitet, ei viss erkjenning av at ein sjølv er annleis og ein gryande mistanke om at ein sjølv er lesbisk/homofil. Deretter startar ein periode med ei viss testing og utprøving - ein begynnar å ta kontakt med andre lesbiske og homofile ungdommar eller miljø, og med dette følgjer bortforklaringar og stor uro. Etter kvart skjer ei akseptering av eigen identitet som homofil/lesbisk, og til slutt ei integrering av denne identiteten i andre delar av identiteten hos personen - den unge ser det som heilt ok å vere lesbisk eller homofil.

Aldersspennet som utviklingsgangen går over, er ofte frå 11-12 årsalderen til tidleg i 20-åra. Dei individuelle variasjonane er likevel store.

Den amerikanske studien konkluderer med ein påstand om at den homofile identiteten er ein kontinuerleg prosess for å "bli til". Dette gjeld gjennom heile livet.

I spørjeundersøkinga referert i NOVA-undersøkinga blei respondentane spurde om tidspunkt for når dei snakka med nokon om si seksuelle orientering. Svara viser at "kome-ut-alderen" har gått kraftig ned dei seinare åra. Blant dei unge vaksne (25-34 år) var alderen

20,5 år både for menn og kvinner, medan dei eldre (60 år og over) var nærmare 30 år før dei snakka med nokon om si seksuelle orientering.

Kva rollemodellar har å seie

For ungdom generelt er utviklinga av eigen identitet viktig. I jakta på eigen identitet blir det viktig å finne rollemodellar - nokon å etterlikne, nokon å identifisere seg med.

Møtet med andre lesbiske og homofile blir i NOVA-undersøkinga skildra som svært positive minne. Det kjem klart fram kor viktig det er å ha tilgang til positive rollemodellar i avklaringsfasen. Det blir også poengtert at møtet med eit miljø gav den enkelte eit mykje meir nyansert syn på kva det vil seie å vere lesbisk/homofil. Det gav forståing for at lesbiske kvinner og homofile menn er like forskjellige seg imellom som dei heterofile er, og at stereotype oppfatningar ofte er feil.

Tilbakemelding frå skole og samfunn

Undersøkingar syner kor viktig det er at skolen og samfunnet sørgjer for lett tilgjengeleg informasjon om homofili i den viktige fasen då ungdom tek til å få eit bevisst forhold til sin eigen seksualitet. Dette bør skje innanfor seksualundervisninga i skolen, men like viktig er det at homofili blir omtalt som ein naturleg variant av kjærleik og familieliv innanfor heile spekteret av samfunnsorienterte fag. Målsetjinga for undervisninga må ikkje berre vere å redusere fordommar blant heterofile elevar, ein må gje homofile og lesbiske elevar ei positiv tilbakemelding.

Også samfunnslivet generelt bør i større grad synleggjere homofili som ei akseptert samlivsform, via media og kulturliv.

1.4.4 Forholdet til foreldre og familie

Undersøkingar stadfestar at ungdom ofte kvier seg for og ventar lenge med å fortelje foreldra at dei er lesbiske eller homofile. Dei same undersøkingane viser likevel at dei fleste foreldre aksepterer dette når dei får litt tid på seg.

NOVA-undersøkinga viser at homofile og lesbiske ofte vel andre enn dei nærmaste familiemedlemmene når dei for første gong skal fortelje nokon om si seksuelle orientering. Dei fleste ventar at foreldra vil ha problem med å akseptere at ein son eller ei dotter er homofil/lesbisk, og dei ser det derfor som svært vanskeleg å fortelje foreldra om orienteringa si. Homofile menn lever i større grad skjult overfor foreldra enn lesbiske kvinner. Både menn og kvinner er i større grad opne overfor mødrene sine enn overfor fedrane.

Det går fram av undersøkinga at forholdet til foreldra blei betre for dei fleste etter at dei fortalde den nærmaste familien at dei var lesbiske/homofile.

1.4.5 Haldningar til homofili i minoritetsgrupper

Det er grunn til å vere spesielt merksame på ungdom som er lesbiske eller homofile, og som høyrer til ei

minoritetsgruppe. Dette kan dreie seg om ungdom frå innvandarmiljø, men også ungdom frå nasjonale minoritetar.

I den islamske kulturen er rolla til familien og ekte-skapet sterkt dominerande. Hovudkjelda til islam, Koranen og skriftene der, er eksplisitt i si fordømming av homofili. Homoseksualitet er i dag forboden ved lov i 26 muslimske land. I Pakistan kan ein få 2 til 20 års fengsel. Homofile og lesbiske i muslimske land må derfor vise stor diskresjon og leve ut si seksuelle orientering i det løynde.

Vi veit svært lite om korleis det er å tilhøyre ei minoritetsgruppe og samstundes vere lesbisk eller homofil i Noreg. Det er behov for forskning på dette området.

1.4.6 Haldningar til homofili blant ungdom

I samband med NOVA-undersøkinga blei det i mars 1998 gjennomført ei opinionsundersøking for å måle haldningane i den norske befolkninga til livssituasjonen for lesbiske og homofile. Det er ein tendens i dette materialet til at yngre menneske har meir liberale haldningar til homofile og rettane deira enn eldre. Men ulike undersøkingar av dei haldningane ungdom har til homofili, viser noko sprikjande resultat.

1.4.7 Å vere synleg, trakassering og vald

NOVA-undersøkinga gjev data om korleis homofile og lesbiske opplever det å vere synleg i det offentlege rommet: på gater, på offentlege transportmiddel og restaurantar. Den enkelte si oppleving av om det er "tiltate" å vise sin kjærleik til ein person av same kjønn eller ikkje, seier også ein del om haldningar og forventningar.

Å vere synleg som lesbisk/homofil kan føre med seg auka risiko for å bli utsett for ulike former for trakassering eller vald. Trakassering kan skje både direkte, til dømes gjennom nedsetjande kommentarar, og indirekte, til dømes negative eller krenkjande utsegner om lesbiske og homofile i media eller på annen offentlig stad. Fleire av dei som blei intervjuet, gav døme på at dei var blitt munnleg trakasserte av personar i tenesteyrke.

Lesbiske kvinner er noko meir utsette for vald enn kvinner i den generelle befolkninga, medan dette ikkje er tilfelle for menn. Både når det gjeld vald og trugsmål om vald, er unge lesbiske og homofile under 25 år langt meir utsette enn den generelle befolkninga. I aldersgruppa under 25 år er den prosentvise delen av lesbiske kvinner som har blitt utsette for trugsmål siste året, over fem gonger så høg som i den generelle befolkninga.

1.4.8 Tiltak

Det må vere eit klart mål at ungdom som har ei homofil eller lesbisk livsform, skal kunne ha dette utan å bli utsette for fordømande haldningar. Diskriminering, vald, trugsmål og trakassering er uakseptabelt, anten dette skjer i private eller offentlege samanhengar. Det er også eit klart mål at unge homofile og lesbiske

bør få positive tilbakemeldingar på det å vere homofil eller lesbisk til dømes i skolen. Kva kan samfunnet elles gjere for å fremje aksepterte haldningar overfor homofile og lesbiske og hindre at dei opplever diskriminering?

Regjeringa vil fremje desse tiltaka:

- Det vil bli laga informasjonsmateriell om ungdom og seksualitet, der homofili er med, retta mot foreldre innanfor Foreldrerettleiingsprogrammet som Barne- og familiedepartementet er ansvarleg for. Målet er å styrkje evna hos foreldre til å støtte barn i identitetsutviklinga. Tilsvarande informasjon skal distribuerast til foreldre som ikkje kjem i kontakt med Foreldrerettleiingsprogrammet.
- Tilsvarande informasjonsmateriell blir utarbeidd overfor personar som arbeider med ungdom: fritidsleiarar, idrettsleiarar, leiarar i barne- og ungdomsorganisasjonar.
- Det blir sett i gang forskning for å kartleggje haldningar til homofili i minoritetsgrupper, og korleis unge homofile og lesbiske blir møtt av foreldre og familie innanfor dei same minoritetsgruppene.
- Det blir gjeve støtte til bøker, film, video- og TV-program der målet er å skape større aksept for homofili blant ungdom generelt, og å skape attkjenning og sjølvaksept hos ungdom som er lesbiske eller homofile.

1.5 Skole og utdanning

1.5.1 Innleiing

Det finst få møteplassar der styresmaktene kan nå heile eller store delar av folket. Skolen er likevel ein slik møteplass. Skoleverket er pålagt å dekkje temaet homofili innanfor rammene av læreplanverket generelt og enkelte fagplanar spesielt.

I NOVA-undersøkinga blei dei spurde bedne om å rangere saker som dei meinte var viktige for den homofile og lesbiske befolkninga. Den saka som blei prioritert høgast, var å styrkje informasjonen om homofili i undervisninga i skolen.

1.5.2 Lesbisk og homofil ungdom i skolen

Statistisk sett vil 1-2 elevar i kvar skoleklasse etter kvart finne ut at dei er lesbiske eller homofile. Vi veit samstundes at gjennomsnittsalderen for å stå fram som homofil er ca. 18 år og som lesbisk ca. 24 år. Mange av desse ungdommane vil dermed halde den emosjonelle og seksuelle orienteringa si skjult gjennom heile eller store delar av skolegangen.

Det er viktig å arbeide for at all ungdom skal få sjansen til å gjennomleve denne viktige livsfasen fri for skam og sjølvbedrag på grunn av si seksuelle og emosjonelle orientering.

Av undersøkingar veit vi at det er den yngste aldersgruppa som finn det vanskelegast å akseptere seg sjølv som homofil. For det første står ungdom heilt generelt midt i ein vanskeleg avklaringsfase i livet. For det

andre finst det indikasjonar på at delar av ungdomsbe- folkninga er svært negative til homofili.

Homoseksualitet må ikkje teiast bort og "merkeleg- gjerast". Om ein i skolesamanheng kan snakke ope og fordomsfritt om spørsmål som gjeld seksualitet og identitet, vil det å vere tiltrekt av sitt eige kjønn kanskje ikkje opplevast som meir frustrerande enn å vere til- trekt av det motsette kjønn.

Ei større ungdomsundersøking gjord i 1998 viste til dømes at berre ca. 40 pst. av ungdommane som deltok, hadde høyrte eller lært om homofili på skolen. Det blir derfor viktig å følgje opp L97, slik at intensjonane i denne læreplanen blir realiserte.

1.5.3 Homofili i læreplanar, lærarrettleiingar og lære- materiell for grunnskolen og vidaregåande opplæring

Tema om homofili er både for grunnskolen sitt ved- komande og for vidaregåande opplæring nedfelt i Læreplanverket (L97). Læreplanen er den styringsrei- skapen Kyrkje-, utdannings- og forskingsdepartemen- tet har når det gjeld innhaldet i undervisninga i skolen, og han er no innført i heile grunnskolen og er bindande for skolane. L97 tek opp tema som forelesking og kjær- leik, omsorg, seksualitet og seksuell kjønnsidentitet.

Opplæringa i grunnskolen skal vere i samsvar med læreplanverket L97. Lærebøkene skal fungere som støtte og hjelp til å få oppfylt krava i opplæringa. Det blei gjeve ut nye lærebøker for alle fag og trinn i den 10-årige skolen ved innføring av L97. Nokre av dei nye lærebøkene dekkjer spørsmål om seksuell orientering, heterofili og homofili.

I samarbeid med andre departement arbeider Sosial- og helsedepartementet med å utvikle ei særskild resursbok om seksualitet og samliv.

1.5.4 Høgare utdanning

Institusjonane kan ikkje gjevast pålegg om læreinn- haldet i undervisninga, innhaldet i forskinga eller i det faglege utviklingsarbeidet. Det er heller ikkje vanleg at institusjonane blir pålagde å tilby særskilde utdan- ningsprogram. Departementet kan på den andre sida fastslå nasjonale rammeplanar for enkelte utdanningar og for enkeltfag som inngår i desse utdanningane. Rammeplanane avgjer på eit overordna nivå kva for hovud- og delemne utdanninga skal innehalde.

Universitetsutdanning

I skoleåret 1996/97 gjekk Landsforeningen for les- bisk og homofil frigjering (LLH) med støtte frå Sam- arbeidsorganet for helsefremjande oppgåver (SOHO) gjennom pensum og undervisning for alle helserela- terte utdanningar på høgskole- og universitetsnivå. Undersøkinga viste at berre eit lite mindretal av høg- skolane har undervisning om homofili.

Spørsmål om seksuell identitet i lærarutdanning

Omsorgsoppgåvene til lærarane gjer at dei treng grunnleggjande kunnskapar om kva for behov barn og unge har. I etiske spørsmål er lærarane forplikta på

internasjonale konvensjonar som Noreg har slutta seg til, slike som menneskeretts- og barnekonvensjonen.

Kompetanseutvikling for lærarar

Kyrkje-, utdannings- og forskingsdepartementet har nyleg utarbeidd eit etterutdanningsopplegg for kompe- tanseutvikling i natur- og miljøfag frå år 2000 der mel- lom anna emnet Kropp og helse, med undertittel Men- nesket fra foster til voksen, er teke opp. Målgruppene er universitet, høgskolar, Statens utdanningskontor, kommunar og skolar. Dette skal tene som eit felles grunnlag for utarbeiding av strategiar og verkemiddel for kompetanseutvikling i faget.

1.5.5 Tiltak

Grunnskole og vidaregåande opplæring

Regjeringa vil fremje desse tiltaka:

- Det er ein føresetnad at intensjonane i læreplanen om undervisning om homofili blir implementerte i dei konkrete undervisningsopplegga i skolane. Kyrkje-, utdannings- og forskingsdepartementet vil følgje opp og sjå til at dette blir gjort.
- Utdanningsstyresmaktene vil arbeide for å styrkje lærarane sin kompetanse når det gjeld å gje barn og unge tryggleik i eigen kjønnsleg identitet, også medrekna homofil identitet. I samråd med Læringscenteret og Sosial- og helsedepartementet blir det laga ei ressursbok til lærarar i grunnskolen og i vidaregåande opplæring. Boka blir send sko- lane våren 2001.
- I opplæringslova § 9-2 heiter det at elevane skal ha tilgang til skolebibliotek. Biblioteka skal utstyrast i pakt med læreplanane som elevane arbeider etter. Det er derfor ein føresetnad at skolebiblioteka kjø- per inn litteratur der homofili på ulikt vis blir teke opp.

Høgare utdanning

- For å auke kompetansen hos fagpersonalet i lærar- utdanninga på området levekår for lesbiske og homofile, er Norgesnettrådet, ved Staten lærar- kurs, bede om å leggje til rette for relevante kom- petansehevingstiltak, mellom anna i kurs om sam- liv og seksualitet i 2001.
- Kyrkje-, utdannings- og forskingsdepartementet vil ta opp med utdanningsinstitusjonane at tema med fokus på lesbiske og homofile blir styrkte i medisinar- og psykologutdanninga. Tilsvarande blir teke opp med høgskoleutdanningane for lærar- ar og helse- og sosialfagleg personell.
- På bakgrunn av NOVA sitt prosjekt "Levevilkår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn i Norge" vil Høgskolen i Oslo utvikle og arrangere eit kursopplegg fokusert på kjønn, iden- titet og marginalisering. Målgruppene er lærarar, barnevernspedagogar, legar, prestar, psykologar, sosionomar og andre. Sosial- og helsedepartemen- tet og Kyrkje-, utdannings- og forskingsdeparte-

mentet vil løyve 300 000 kroner til dette over statsbudsjettet for 2000/2001.

- Det vil bli sett i gang forskning om lesbisk og homofil ungdom i skolen og utdanningsinstitusjonane.

1.6 Familie og samliv

1.6.1 Innleiing

Mangfald er eit viktig stikkord for å karakterisere dagens samliv. Mangfaldet blir dessutan understreka av par av same kjønn, registrerte partnarar eller sambuarar.

Partnarskapslova kom i ein periode der mykje nytt voks fram: Ekteskapet sin status var vesentleg endra ved at kvinner i større grad var blitt sjølvforsørgjande. Det hadde vore ein sterk auke i skilsmisser, og det voks fram nye alternative samlivsformer.

1.6.2 Utviklinga i familiemønster

Gjennom yrkesaktiviteten til kvinnene blei det borte ein basis for ekteskap som hadde eksistert gjennom heile familiehistoria - det som blir kalla komplementære roller, og som inneber at kvinner og menn fyller ulike oppgåver i ekteskapet. I 1965 var 14 pst. av småbarnsmødrene yrkesaktive, og i 1998 var talet auka til 80 pst.

Fleire og fleire vel å leve i sambuarforhold utan å inngå formelt ekteskap, særleg blant unge menneske. Det er likevel framleis berre i dei yngste aldersgruppene (under 30 år) at sambuarskap er meir vanleg enn ekteskap.

Etter 1994 har det vore ein nedgang i talet på skilsmisser. Undersøkingar tyder på at sambuarforhold er mykje mindre stabile enn ekteskap. Risikoen for samlivsbrot er vel tre gonger så stor for sambuarar med barn som for ektepar med barn.

For barna har den nye familie- og hushaldsstrukturen ført til at familielivet deira er prega av mange fleire endringar enn tidlegare. Totalt 9 000 barn under 18 år opplevde at foreldra skilde seg i 1999. I alt levde 78 pst. av dei heimebuande barna saman med begge foreldra sine pr. 1. januar 1999, ein del som har gått ned frå 83 pst. i 1986. Vi veit heller ikkje kor mange barn som lever med homofile eller lesbiske foreldre utanom partnarskap.

Den delen som lever åleine, aukar både blant yngre og middelaldrande. Brotne sambuarskap og skilsmisser forsterkar denne utviklinga.

Dei aller siste åra har talet på ekteskap auka. Dei siste tre åra har talet på vigslar lege på mellom 23 000 og 24 000. Ein må 20 år tilbake i tid for å finne tilsvarande høge tal.

1.6.3 Par av same kjønn som ein del av eit aukande familiemangfald

Innføringa av lov om registrert partnarskap

Då lov om registrert partnarskap blei innført i 1993, representerte ho ein milestolpe for aksept i samfunnet av homofili og homofilt samliv.

Ved å gje høve til offentlig registrering av homofile partnarskap hevda departementet at samfunnet tok konsekvensen av at menneske av same kjønn levde i varige kjensleforhold, det løyste praktiske, juridiske og økonomiske problem og ville hjelpe til å stabilisere homofile parforhold og gjere det sosiale livet deira enklare.

Erfaringane så langt har vist at det ikkje var grunnlag for å hevde at partnarskapslova svekte ekteskapet.

Registrert partnarskap

Frå lova tok til å gjelde 1. august 1993 og til utgangen av 1999, er det inngått 913 partnarskap, 56 av desse er til no oppløyste ved skilsmisse.

Dei som inngår registrert partnarskap, er vesentleg eldre enn dei som giftar seg.

Registrert partnarskap er eit utprega Oslo-fenomen. Av dei partnarskapa som er inngått til no, omfattar 56 pst. personar busette i Oslo, medan ikkje meir enn 15 pst. av alle ekteskap i denne perioden er Oslo-ekteskap.

Talet på registrerte partnarar har ikkje auka jamt, noko ein kunne tenkt seg som følgje av allmenngjering og gradvis aksept både blant homofile sjølv og i befolkninga elles.

Dei som er i eit fast forhold, sambuarar og partnarar i NOVA-undersøkinga

Den delen som er i faste forhold i dag, er mykje høgare enn i ei undersøking blant lesbiske og homofile for 20 år sidan.

Det er færre blant lesbiske og homofile som har inngått partnarskap eller som er sambuarar, enn i den generelle befolkninga. Blant lesbiske kvinner er 51 pst. sambuarar eller registrerte partnarar og blant homofile menn 33 pst. I den generelle befolkninga er 65 pst. blant kvinnene og 68 pst. blant mennene gifte eller sambuande.

1.6.4 Å leve som lesbisk og homofil

Ei rekkje undersøkingar har vist at gifte og sambuarar rapporterer at dei er meir tilfredse og opplever meir lykke enn andre sivilstatus-kategoriar. Gifte kjem klart betre ut enn ikkje gifte når det gjeld psykisk og fysisk helse, sjølvordstal og generell dødsprosent. Dette gjeld for både kvinner og menn.

Som blant heterofile er det også blant lesbiske og homofile ein mykje større del med høg livskvalitet blant dei som er i parforhold enn blant dei som ikkje er det. Dei som er i faste forhold, har ikkje berre høg livskvalitet. Dei er også meir opne overfor arbeidskollegaer og heterofile venner enn dei som ikkje er i eit fast forhold.

Tidlegare forskning har vist at kjærleikslivet til lesbiske og homofile synest å vere utsett for særlege påkjenningar. Også nyare forskning peiker i same retning. Påkjenningane kan mellom anna ha samanheng med at lesbiske og homofile inngår i typar av forhold som også for heterofile er belastande av den grunn at

forholdet blir brote opp. Sambuarskap er eit døme på ein type forhold som er mindre varig enn til dømes ekteskap.

Familieverntenesta tek kvart år imot mange førespurnader frå par og enkeltpersonar som opplever problem eller vanskar innerter i familien. Eit av familiekontora i landet som dei siste fem åra har hatt ca. 4 500 kontaktar, har berre hatt tre av dei frå lesbiske og homofile par som ønskte konsultasjon. Dersom dette er representativt for andre familievernkontor, kan ein av grunnane vere at mange lesbiske og homofile ikkje har tru verken på familieverntenesta eller andre terapeutiske tenester.

Mange lesbiske og homofile personar oppsøker behandlarar som dei veit dei kan stole på, til dømes Rådgivningstjenesten for homofile og lesbiske som ligg under Olafia-klinikken, Klinik for førebyggjande medisin ved Ullevål sjukehus. Der tilbyr dei hjelp med "komme-ut"-problem, vanskar i parforhold, dårleg sjølvbete, seksuelle problem og følelsesmessige problem enten i form av fortrulege samtalar eller informasjon og rettleiing.

Regjeringa meiner den offentlege kompetansen når det gjeld livssituasjonen for lesbiske og homofile, bør styrkjast. Ein måte å gjere dette på er å styrkje Rådgjevingstenesta for homofile slik at kompetansen der kan utviklast vidare og kome resten av hjelpeapparatet til gode. Regjeringa vil innleie eit samarbeid med Oslo kommune for å sjå om Rådgjevingstenesta kan spele ei rolle som nasjonalt ressurscenter eller idébank.

1.6.5 Lesbiske og homofile som mødrer og fedrar

Ein av ti i NOVA-undersøkinga har eigne barn. Det er mange fleire i aldersgruppa 35-49 år og 50 år og eldre som har barn enn i dei yngre aldersgruppene 16-34 år. Ein kan ikkje av desse tala dra den konklusjonen at det er blitt mindre vanleg for lesbiske og homofile å få barn. Årsaka kan mellom anna finnast i at dei fleste barna stammar frå eit tidlegare heterofilt samliv, og at dagens unge ikkje går vegen om eit heterofilt samliv.

10 pst. av kvinnene og 1 pst. av mennene i alderen 25-44 år i NOVA-undersøkinga bur saman med eigne barn. I den generelle befolkninga er tilsvarande delar i denne aldersgruppa 75 og 58 pst.

Ser vi på alle kvinner som lever i registrert partnerskap (1993-1998), har 64 kvinner, det vil seie 13 pst. hatt ein eller fleire fødsler. Det dreier seg for det meste om barn fødde før partnerskapet blei inngått. Frå partnerskapslova tok til å gjelde i 1993 og til og med 1998, er det berre registrert 11 barn der mor levde i registrert partnerskap då barnet blei født.

Partnerskap med barn utgjorde i 1999 4,4 pst. Blant dei som har barn, kan det vere ei vegring mot å inngå partnerskap fordi det er den ekstreme synleggjeringa av eit forhold. Pr. 1. januar 2000 var det etter barnestatistikken 34 barn (0-17 år) som budde saman med foreldre som hadde sivilstatus registrert partnar.

1.6.6 Tiltak

Det heilt fundamentale for betre livskvalitet for lesbiske og homofile er at barn frå så tidleg alder som mogleg får vite at det å vere homofil er ei seksuell orientering på linje med heterofili. Eit slikt mål vil stille store krav til foreldra, til skolen og til andre ulike informasjonskanalar.

Det synest å vere behov for auka rådgjevingskompetanse blant terapeutar om livssituasjon og samlivsforhold hos lesbiske og homofile.

Regjeringa vil fremje desse tiltaka:

- Familieverntenesta skal få opplæring slik at kontora er i stand til å rettleie både foreldre som har lesbiske eller homofile barn, og lesbiske og homofile par.
- Tilbodet til Rådgjevingstenesta for homofile og lesbiske, som ligg under Olafia-klinikken, Klinik for førebyggjande medisin ved Ullevål sjukehus, skal utvidast slik at tenesta også kan vere ein rettleiingsinstans for helsestellet.

1.7 Open haldning og sosiale nettverk

1.7.1 Innleiing

Det er eit problem for mange lesbiske og homofile at dei i mange tilfelle kjenner seg tente med å skjule orienteringa si, der dei heller under andre omstende kunne ønskje å stå fram som den dei opplever seg å vere - ofte vil det seie å stå fram som homofil eller lesbisk.

1.7.2 Open eller skjult?

Spørsmålet om å vere open framstår ofte som eit dilemma for lesbiske og homofile: Langt dei fleste opplever og erfarer at å vere open er ein positiv strategi i forhold til dei sosiale omgjevnadene, men at det også er den faktoren som fører med seg dei største direkte påkjenningane.

Det kan likevel koste mykje å skjule den homofile eller lesbiske orienteringa, sjølv om konsekvensane her er av meir indirekte art.

Spørsmålet om å framstå ope med si orientering er ikkje eit eintydig spørsmål, men eit kompleks av fleire alternativ og praksisar. For det første er det mange som vel å vere selektivt opne. For det andre vil "kome ut"-prosessen aldri kunne vere ein endeleg prosess. For det tredje er det ikkje alltid at dei som har eller ønskjer å ha seksuelle relasjonar til personar av same kjønn, oppfatar seg sjølve som homofile eller lesbiske.

Talmaterialet viser at stadig fleire homofile og lesbiske vel å vere opne overfor sine sosiale omgjevnader. Ikkje dess mindre er det ein viss del som lever heilt eller delvis skjult. Mykje tyder på at mange av desse skulle ønskje å vere opne om si orientering. Regjeringa ser det som viktig at unge homofile og lesbiske blir oppmuntra og støtta i å vere opne.

1.7.3 Forholdet til foreldre og sysken

Undersøkingar viser at mange foreldre har og har hatt problem med å akseptere at deira barn er homofile eller lesbiske. Og i NOVA-rapporten kjem det fram at omkring tre av ti foreldre reagerte negativt då dei fekk vite det. Likevel svarer ni av ti at dei har eit stort sett bra/godt forhold til familien sin. Samanlikna med undersøkinga frå 1978 viser det at det har vore ei positiv utvikling på dette punktet.

1.7.4 Omgangskrins og vennskapsnettverk

Vennskapane har endra karakter: Det vil seie at vennskap meir og meir synest å erstatte mange av dei funksjonane familie og slekt tidlegare hadde, og at dei etter kvart også blir til på tvers av kjønnskilja.

Unge homofile menn har til liks med sine lesbiske systyrer ofte eit vidt vennskapsnettverk. Der heterofile par (og særleg gifte eller sambuande småbarnsforeldre) dreg seg tilbake til samværmønstra i kjernefamilien, vil homofile og lesbiske lage alternative omsorgsrelasjonar, "Vennskapsfamiliar".

1.7.5 Flukta frå lokalsamfunna - val av bustad

Det finst inga undersøking som gjev sikre tal på korleis lesbiske og homofile fordeler seg på val av bustad. Likevel er det god grunn til å tru at svært mange vel å flytte vekk frå grisgrendte strøk og inn til dei større byane. Prosenten innflyttarar til Oslo synest å vere langt høgare blant lesbiske og homofile enn for den generelle befolkninga.

Dei fleste tiltak mot ein sentraliseringstendens blant homofile vil vere til fånnytt. Ikkje dess mindre må ein erkjenne at få personar med ein homofil eller lesbisk livsstil i distrikta ofte gjer det endå vanskelegare for dei homofile og lesbiske som bur der. Seks av ti menn i grisgrendte strøk, mot åtte av ti i NOVA-utvalet generelt, svarer at dei er opne overfor vennene om si orientering.

1.7.6 Deltaking i fritidsaktivitetar og kultur

Kunst og kultur inneheld ytringsformer for å auke innlevinga vår i andre menneske sin situasjon. Kulturen er ei viktig drivkraft og ein retningsvisar i samfunnsutviklinga. Kulturopplevingar og kulturdeltaking i eit fellesskap gjev tilhøyrslø og skaper forståing for samanhengar i tilværet.

Tala frå NOVA-undersøkinga viser ein tydeleg skilnad mellom homofile og lesbiske og den generelle befolkninga. Medan berre sju pst. av lesbiske og homofile ikkje deltok i bestemte kulturaktivitetar i løpet av dei siste 12 månadene, var den tilsvarande delen på heile 35 pst. i den generelle befolkninga.

1.7.7 Deltaking i idrettslivet

Vel halvparten av den vaksne befolkninga trenar eller mosjonerer regelfast, det vil seie minst ein gong i veka.

NOVA-undersøkinga viser at dei spurde er like fysisk aktive som befolkninga elles. Når det gjeld dei

helt inaktive derimot, er det langt fleire inaktive både kvinner og menn i den generelle befolkninga enn blant dei spurde i NOVA-undersøkinga.

Når det gjeld medlemskap i idrettslag, er det fleire lesbiske kvinner som er medlem enn kvinner generelt, og motsett når det gjeld homofile menn kontra menn i befolkninga generelt.

Det er på bakgrunn av NOVA-undersøkinga grunn til å tru at dei som lever ope om sin seksualitet, ikkje finn seg så godt til rette i heteronormative idrettsmiljø.

"Maskuline" og "feminine" idrettar

Oppfatningar om femininitet og maskulinitet fører til homofobi og trakassering av lesbiske/homofile.

Lesbiske og homofile løyser dette gjerne på to måtar: anten ved å ikkje vere opne med sin seksualitet i miljøet, eller ved å framstå som nok maskuline menn eller feminine kvinner for ikkje å bli utsette for homofobi. Ein annan måte å løyse det på er sjølvstilt å velje dei aktivitetane der forventningane til maskulinitet/femininitet ikkje er så tydelege og "strenge". Det trengst meir kunnskap på dette feltet, særleg for å kunne arbeide ut eigna tiltak som kan redusere homofobi.

Einkjønna arenaer

I kor stor grad idretten som ein einkjønna arena blir opplevd som positivt eller negativt for lesbiske og homofile, er i sin tur avhengig av kor akseptierende og ope miljøet er og om det er utan homofobi. Homofobi kjem også til uttrykk verbalt (vitsing, nedsetjande kommentarar osv.) slik at ein heller ikkje som skjult lesbisk/homofil slepp unna.

Deltaking i toppidrett

Vi har i dag nokre få lesbiske og homofile toppidrettsutøvarar som er opne i media omkring sin seksualitet. Deltaking i toppidrett aktualiserer problema rundt å vere open som homofil eller lesbisk, fordi mediemerksemda i somme tilfelle kan vere ekstremt stor. Ein slik mediesituasjon vil kunne auke presset endå meir når det gjeld frykt for homofobiske reaksjonar.

I eit samfunn der homoseksualitet mellom anna blir assosiert med uønskt seksuell åtferd, marginaliserte befolkningsgrupper og eit tabulagt privatliv, kan det vere vanskeleg for den det gjeld å sjå at å vere open rundt sin seksualitet vil slå ut som ein fordel for ein høgprofilert toppidrettsutøvar.

1.7.8 Tiltak

Regjeringa ser det som viktig å styrkje kunnskapen om og forståinga for homofile og lesbiske overfor foreldregruppa. Dette er viktig for å forebygge negative reaksjonar i møte med at eigne barn erkjenner og fortel om eiga seksuell orientering.

Stortinget har slått fast at idrett og fysisk aktivitet for alle skal vere hovudmålet for idrettspolitikken (St.meld. nr. 14 (1999-2000)). Det er nødvendig med meir kunnskap om kor vidt ønske og behov hos homo-

file og lesbiske for å delta i idrett, også toppidrett, blir tillagt nok vekt, slik at visjonen idrett og fysisk aktivitet for alle også gjeld for denne gruppa.

Regjeringa gjer framlegg om desse tiltaka:

- Det vil bli utarbeidd informasjon retta mot dei politiske styresmaktene og tenesteapparata i kommunane.
- Departementet vil støtte organisasjonane til lesbiske og homofile i arbeidet deira med å skape lokale nettverk for lesbiske og homofile, slik at dei som vel å bli buande i sine lokalmiljø utanom dei større byane, lettare kan finne eit lesbisk/homofilt miljø.
- Departementet oppmodar NIF til eit aktivt engasjement når det gjeld integrering av homofile og lesbiske i idrettsrørsla. Spørsmål som gjeld situasjonen for lesbiske og homofile i idrettslivet, bør inngå som ein naturleg del av utdanningssystemet i NIF.
- Forskings- og utviklingsarbeid i forhold til homofil og lesbisk ungdom i idretten bør styrkjast.

1.8 Helse og sosiale forhold

1.8.1 Innleiing

Innanfor fleire statlege satsingar vil det vere verkemiddel som har verdi i arbeidet for å betre helseforholda hos lesbiske og homofile. Dette gjeld til dømes satsinga på helsestasjons- og skolehelsetenesta, opptrappingsplanen for psykisk helse 1999-2006, vidareføring av handlingsplanen mot sjølv mord, handlingsplanen mot HIV/AIDS - epidemien og handlingsplan for førebygging av uønskte svangerskap og abort 1999-2003.

1.8.2 Somatisk helse

Det går fram av NOVA-undersøkinga at eit stort fleirtal av respondentane vurderer helsa si som god/mykje god. Samanlikna med den generelle befolkninga er dette likevel ein noko lågare del.

Ein studie viser at lesbiske kvinner svært sjeldan konsulterer lege for rutinemessig gynekologisk undersøking. Ei svensk undersøking konkluderer med at lesbiske kvinner i mykje mindre grad enn kvinner i den generelle befolkninga går til mammografi og til gynekologisk undersøking. Å ikkje gå regelfast til slike undersøkingar, fører til høgare risiko for at sjukdom ikkje blir oppdaga på eit tidleg stadium. NOVA-undersøkinga viste at 42 pst. av lesbiske kvinner i utvalet er daglegrøykjarar, mot 27 pst. av den generelle kvinnebefolkninga. Undersøkinga viste også at lesbiske kvinner i utvalet oftare drikk alkohol og oftare er rusa enn kvinner i den generelle befolkninga.

1.8.3 Psykisk helse

Kunnskapsgrunnlaget når det gjeld psykisk helse hos homofile og lesbiske samanlikna med resten av befolkninga, er mangelfullt. Bortsett frå NOVA-undersøkinga er det gjort få norske undersøkingar som kan

dokumentere utbreiing og former for psykiske lidningar for denne gruppa.

NOVA-undersøkinga viser at vi finn angst- og depresjonsrelaterte symptom oftare blant homofile og lesbiske i NOVA-undersøkinga enn blant kvinner og menn i den vanlege befolkninga. Skilnadene er størst i dei yngste aldersgruppene.

Både forskning og klinisk erfaring peiker på at mange lesbiske og homofile ungdommar lever i ein kronisk stressituasjon som kan vere ei medverkande årsak til utvikling av depresjon og sjølv mordstankar. Resultat frå NOVA-undersøkinga og anna forskning tyder på at dei som har best psykisk helse, er lesbiske og homofile som har eit avklart forhold til den seksuelle orienteringa si både psykologisk og sosialt. Personar som lever i eit fast forhold, ser ut til å vere meir verna mot psykiske vanskar knytte til seksuell orientering enn personar som lever åleine.

Når lesbisk og homofil ungdom oppsøker helsetenesta med angst og er usikre på grunn av den seksuelle orienteringa, er det avgjerande at helsepersonell ikkje prøver seg på terapi som skal endre den seksuelle identiteten hos ungdommane i ei anna retning.

I arbeidet med å styrkje tenestetilbodet innanfor psykisk helse er tiltak for å normalisere psykiske lidningar og vanskar sentralt. Tenestetilbodet til homofile og lesbiske skal vere ein del av det ordinære tenesteapparatet.

1.8.4 Sjølv mord og sjølv mordsforsøk

Mykje tyder på at sjølv mordstankar og sjølv mordsforsøk er meir vanleg hos homofile og lesbiske enn i befolkninga generelt. Dette går og fram av NOVA-undersøkinga.

Når det gjeld sjølv mordsforsøk, viser NOVA-undersøkinga at 16 pst. av mennene og 20 pst. av kvinnene har prøvd å ta sitt eige liv ein eller fleire gonger i løpet av livet. Tilsvarande tal for aldersgruppa 16-24 år er 27 pst. av mennene og 25 pst. av kvinnene. Vi ser altså at sjølv mordsforsøk skjer svært ofte blant unge homofile i NOVA-utvalet.

Nordamerikanske studiar dei seinare åra av befolkningstverrsnitt har funne at sjølv mordsforsøk og sjølv mordstankar er mykje meir vanleg hos unge homofile enn i den generelle befolkninga.

1.8.5 HIV/AIDS og seksuelt overførbare sjukdommar

Spørjeskjemaet i NOVA-undersøkinga inneheld fleire spørsmål om korleis lesbiske kvinner og homofile menn opplever at HIV og AIDS har påverka livet deira. Få av kvinnene er redde for sjølve å bli smitta eller kjenner at seksuallivet deira blir påverka negativt. Tala er mykje høgare for homofile menn. Ein femdel er ofte redde for at dei sjølve er smitta, og meir enn ein firedel har mista nokon som stod dei nær.

Ut frå statistikken er det ingen ting som tyder på at lesbiske kvinner er spesielt utsette for dei tradisjonelle seksuelt overførbare sjukdommane. Når det gjeld

homofile menn og unge gutar, er situasjonen annleis og meir dramatisk.

Medan det blant heteroseksuelle menn i Noreg berre blei påvist sporadiske tilfelle av syfilis på nittitalet, blei det i eit utbrot blant homofile menn i Oslo påvist 40 tilfelle i 1999. Samanhalde med auken av andre seksuelt overførbare sjukdommar dei seinare åra, viser dette at det framleis er mykje usikker sex i enkelte grupper av homofile og bifile menn. Dette vil på lengre sikt kunne resultere i ein auke i talet på HIV-tilfelle.

Dei fleste homofile menn er godt kjende med risikoen for smitte med seksuelt overførbare sjukdommar og HIV.

Helseutvalet for homofile er den viktigaste aktøren i arbeidet blant homofile og bifile menn, og er fullfinansiert over løyvinga i statsbudsjettet til Handlingsplan mot HIV/AIDS-epidemien. I 2000 mottok Helseutvalet 4,4 mill. kroner til drift og prosjekt.

Statens institutt for folkehelse reknar med at mørketalet for gruppa homofile og bifile menn - det vil seie personar som er HIV-smitta, men ikkje diagnostiserte - ligg på 100-200.

I andre vestlege land, til dømes i somme delstatar i USA, i Storbritannia og Australia registrerer dei no ein auke i HIV-smitte blant homofile og bifile menn. Det er førebels uklart om denne utviklinga vil ha innverknad på den norske epidemien.

1.8.6 Bruk og misbruk av rusmiddel

I Noreg finst det etter måten lite forskning om bruk og misbruk av rusmiddel blant homofile og lesbiske. NOVA-rapporten konkluderer med at rusmiddelbruken er større blant lesbiske og homofile enn i befolkninga elles.

Forskning om homokulturen i vestlege land tyder på at barar og klubbar står svært sentralt når det gjeld å få sosial og eventuelt seksuell kontakt. For ein del menn og kvinner som er på veg "ut av skapet", kan drikking vere ein føresetnad for å nærme seg potensielle partnarar.

Narkotiske stoff blir berre brukte av ein liten minoritet lesbiske kvinner og homofile menn. Slik sett samsvarer biletet med det vi finn i befolkninga elles.

Det er ikkje grunn til å tru at denne brukargruppa har behov som ikkje kan dekkjast gjennom dei rusmiddeltiltaka som rettar seg mot andre i befolkninga. Ein må gå ut frå at dei eksisterande tenestene er i stand til å gje alle brukarane sine forsvarleg service, uavhengig av mellom anna seksuell orientering.

1.8.7 Lesbiske og homofile i møte med helse- og sosialtenesta

Kontaktfrekvens og open haldning

Det er rimeleg å tru at lesbiske og homofile oppsøker helse- og sosialtenestene oftare enn den generelle befolkninga. Denne trua blir stadfesta (om enn svakt) av ei undersøking av lesbiske kvinner utført for Helse-tilsynet. NOVA-undersøkinga viser at ein relativt stor

del av dei som svarte, har vore i kontakt med psykolog eller psykiater i løpet av dei siste fire vekene.

Generelle eller spesielle helse- og sosialtenester?

Usikker haldning knytt til korleis ein vil bli møtt av tilsette i helse- og sosialtenesta som homofil eller lesbisk, kan føre til at ein underkommunerer sin seksuelle identitet. Resultatet kan bli ei kvalitativt dårlegare behandling fordi ei viktig side av livet til pasienten/klienten ikkje blir ein del av problemforståinga.

Bør slike erfaringar føre med seg at lesbiske og homofile får tilbod om spesielle helse- og sosialtenester? I Noreg finst det nokre få klinikkar og rådgjevingsinstansar der dei tilsette har spesiell kompetanse, m.a. Olafia-klinikken, Senter for seksuelt overførbare sjukdommer i Oslo kommune.

Det er fleire grunnar til at det ikkje er ønskjeleg å vidareutvikle særskilde helse- og sosialtenester for homofile og lesbiske. For det første er det ikkje mogleg å nå alle lesbiske og homofile med eit slikt tilbod. For det andre ville utviklinga av ei særomsorg innebere ein fare for at det allmenne tenesteapparatet fråskriv seg ansvaret for å hjelpe homofile og lesbiske som har eit helseproblem eller eit sosialt problem.

Målet må vere at lesbiske og homofile skal oppleve likeverd i tenestetilbodet innanfor helse- og sosialsektoren. Ei betring av tenestetilbodet er i særleg grad avhengig av at personellet har ei akseptierende haldning og gode nok kunnskapar.

1.8.8 Svangerskapsomsorga, helsestasjons- og skolehelsetenesta og helsestasjon for ungdom

Svangerskapsomsorga vil møte homofile og lesbiske som er eller vel å bli foreldre. Tenesta har derfor ei viktig rolle å ta vare på overfor homofile og lesbiske som skal bli foreldre på lik linje med andre som skal bli det, men også ut frå spesifikke behov for rettleiing som desse foreldra måtte ha.

Dei tilsette i svangerskapsomsorga og ved helsestasjonen må sikrast kunnskapar og fagleg oppdatering som grunnlag for denne delen av foreldrerettleiinga.

Skolehelsetenesta og primærhelsetenesta kan vere den første instansen som kjem i kontakt med personar som har eit uavklart forhold til sin eigen kjønnsidentitet. Skolehelsetenesta skal gje råd og rettleiing - både individuelt og i grupper - til elevar som har særleg behov for det. Skolehelsetenesta og personell i helsestasjon for ungdom må sikrast kunnskap om behova hos lesbiske og homofile slik at dei blir i stand til å gje råd og rettleiing.

1.8.9 Tiltak

Tiltak for å styrkje tilbodet innanfor psykisk helsevern

Regjeringa Jagland la våren 1997 fram St.meld. nr. 25 (1996-1997) Åpenhet og helhet. Om psykiske lidelser og tenestetilbudene. Regjeringa Bondevik la seinare fram St.prp. nr. 63 (1997-1998) etter at Stortinget gjennom si behandling av stortingsmeldinga fastla

hovudlinjene for å styrkje og utvikle desse tenestene framover.

- Gjennom opptrappingsplanen for psykisk helse (1999-2006) tek ein sikte på ei generell styrking av tilbodet innanfor psykisk helsevern. Det skal i planperioden investerast for 6,3 mrd. kroner som inneber konkrete tiltak for å styrkje psykisk helsearbeid. I tillegg skal driftsutgiftene aukast til eit nivå som ligg ca. 4,6 mrd. kroner over utgiftsnivået i 1998. Ei opptrapping av driftsutgiftene på denne måten vil saman med utgiftene til investeringa innebere at det skal brukast om lag 24 mrd. kroner meir til psykisk helse i løpet av planperioden. Gjennom opptrappingsplanen vil det bli løyvt midlar til kompetansehevande tiltak for personell innanfor det psykiske helsefeltet for å styrkje kunnskapane deira om kjønnsidentitet og seksualitet, her medrekna homofili. Når tilgangen og kompetansen i tenesteapparatet blir betra både i kvalitet og kvantitet, reknar Regjeringa med at tilbodet til homofile og lesbiske blir styrkt som ein del av den ordinære helsetenesta.
- Innanfor opptrappingsplanen for psykisk helse vil det bli gjeve statlege øyremerkte midlar til å styrkje helsestasjons- og skolehelsetenesta med 800 årsverk i løpet av planperioden, tilsvarande 310 mill. kroner i auka driftsutgifter ved slutten av planperioden. Forebyggjande arbeid overfor målgruppa er også svært viktig. Skolehelsetenesta og helsestasjon for ungdom kan vere støttande tenester, og dessutan gje råd og rettleiing. I tillegg vil planen gje tilskot til psykososiale tenester og støttekontaktar, kultur- og fritidstiltak for barn og unge under 18 år, tilsvarande 260 årsverk eller 140 mill. kroner i auka driftsutgifter ved utgangen av planperioden. Målgruppa er barn og unge som har, eller er særleg utsette for, problem av psykososial karakter.

Tiltak mot sjølv mord

Handlingsplan mot sjølv mord blei avslutta ved utgangen av 1999. Mykje av innsatsen har vore retta mot å skolere helsepersonell og andre hjelpearar i samfunnet til betre å kunne støtte ulike grupper suicidale personar som treng hjelp til å kome over problema sine. Eit nytt treårig oppfølgingsprosjekt blei etablert 1. januar 2000. Grunngevinga for dette er hovudsakleg behovet for å sikre at den kompetansen som var bygd opp, blir halden oppe og utvikla vidare. Konkret inneber det nye prosjektet ei vidareføring av drifta ved det nasjonale kompetansesenteret, Seksjon for selvmordsforskning og forebygging ved Universitetet i Oslo, og tre regionale ressursmiljø knytte til kvar av dei andre helseregionane. Forsking, formidling av kunnskap og vidareutvikling av faglege nettverk på regionalt og lokalt nivå er andre viktige arbeidsoppgåver. Arbeidet med å sikre gode oppfølgings-

behandlingsrutinar for sjølv mordstruga personar skal i dette arbeidet få høg prioritet.

I tillegg tek oppfølgingsprosjektet sikte på å forebygge sjølv mord blant spesielt utsette grupper. På bakgrunn av dei urovekkjande tala som kjem fram i NOVA-undersøkinga, blir det sett inn spesielle tiltak overfor lesbiske og homofile innanfor rammene av prosjektet. Det vil bli sett fokus på denne gruppa gjennom å

- utforme konkrete forskingsprosjekt i samarbeid med aktuelle miljø
- setje temaet på dagsorden og hjelpe til å høgde det generelle kunnskapsnivået blant helsepersonell i utdanningsprogram som er i gang
- gje fagleg hjelp til LLH, eventuelt andre aktørar ved å gjennomføre sjølv mordsforebyggjande prosjekt og tiltak
- innarbeide kunnskap om situasjonen for homofile og lesbiske som ein del av formidlingsstrategien i prosjektet.

Sosial- og helsedepartementet vil sikre at tiltaka blir konkretiserte og følgde opp i løpet av planperioden.

Tiltak for å overvinne HIV/AIDS

HIV-forebyggjande innsats overfor homofile og bifile menn har sidan midten av 80-talet vore statleg finansiert over handlingsplanane mot HIV/AIDS-epidemien. I dei tre siste åra har den årlege løyvinga vore på 16,6 mill. kroner. Helsetilsynet har dei siste åra fått tildelt 11,6 mill. kroner som blir fordelt vidare til drift av frivillige organisasjonar og til prosjekt i regi av desse eller andre aktørar. Resten av midlane har gått til prosjekt m.m. i regi av Statens institutt for folkehelse, og til enkelte tiltak i regi av Sosial- og helsedepartementet.

- Det vil også i åra framover vere viktig å halde ved like og vidareutvikle den forebyggjande innsatsen overfor homofile og bifile menn. Gjennomføringa av Handlingsplan mot HIV/AIDS-epidemien 1996-2000 er nyleg eksternt evaluert. Evalueringsrapporten er send på brei offentleg høyring. Handlingsplanperioden har fått tida lengd til ut 2001. Sosial- og helsedepartementet har sett i gang eit arbeid med å utforme ein ny strategi som skal gjelde frå 2002. Dei frivillige organisasjonane si rolle og finansieringa av dei i det framtidige HIV-forebyggjande arbeidet er eit av dei viktige spørsmåla som blir tekne opp.

Tiltak for rusmiddelmissbrukarar

Den generelle kompetansehevinga som er i gang innanfor førstelinja i sosialtenesta, vil vere eit viktig tiltak for å fange opp også særlege behov hos lesbiske og homofile. Det same gjeld den styrkinga av det forebyggjande arbeidet som no skjer gjennom at ansvar og oppgåver i rusmiddelarbeidet blir overført frå det sentrale Rusmiddeldirektoratet til dei regionale kompetan-

sesentra for rusmiddelspørsmål. Kjønnsideidentitet og seksualitet vil vere eit tema innanfor verksemda ved kompetansesentra. Innanfor ramma av dei midlane som blir stilte til rådvelde i Velferdsprogrammet, blir det teke initiativ til å setje i gang forskning som ser nær-
mare på rusrelaterte problem hos lesbiske og homofile, og som på denne bakgrunnen etter kvart kan kome med tilrådingar både når det gjeld førebygging og behandling.

Opplæring av helse- og sosialpersonell

Opplæring er ein nøkkelfaktor i arbeidet for å gjere helse- og sosialpersonell meir merksame på kor viktig seksuell identitet er, slik at dei kan utvikle ei aksept-
rande haldning og tileigne seg kunnskapar om homofili.

Opplæring av helse- og sosialpersonell bør ha som mål å:

- Hjelp til å normalisere og synleggjere lesbisk og homofil identitetsutvikling.
- Hjelp til å førebyggje utvikling av sekundære hel-
seproblem hos homofile og lesbiske.
- Bli i stand til å kunne møte pasientar/klientar på ein måte som skaper open innstilling og tillit - som er ein føresetnad for å gje god hjelp.
- Gje oppdaterte kunnskapar som i særleg grad har med helse- og sosiale problem hos lesbiske og homofile å gjere.
- Gje kunnskap som gjer dei i stand til å møte homo-
file og lesbiske i suicidal krise.
- Hjelp til at helse og sosialpersonell tek opp pro-
blemstillinga på eige initiativ, der dette er relevant.

Desse tiltaka vil gjere sitt til å oppnå desse måla:

- Gjennom Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort blir det mellom anna stim-
ulert til å etablere helsestasjon for ungdom. Talet på helsestasjonar for ungdom har auka frå 12 i 1991 til vel 200 i 2000. Helsestasjon for ungdom er eit lågterskeltilbod som skal vere eit supplement til skolehelsetenesta. Samliv, seksualitet og preven-
sjon er hovudområda for denne tenesta, men det viser seg at også ulike psykososiale problem i stor grad er tema for konsultasjonane. Under hand-
lingsplanen blir det vidare laga eit informasjons- og rettleiingsopplegg til småbarnsforeldre, helse-
stasjonspersonell og barnehagepersonell som tek for seg tema som samliv, kropp og seksualitet, under dette også homofili. Rettleiingsopplegget skal vere ferdigstilt tidleg i 2001. Det bør supple-
rast med enkle foreldrebrosjyrar.
- Det vil bli utarbeidd fagleg materiale om kjønns-
identitet og seksualitet for helse-, sosial- og peda-
gogisk personell, der tema homofili inngår. Mate-
rialet skal gje kunnskap om korleis personellet skal møte menneske som har eit problematisk og uav-
klart forhold til sin eigen kjønnsidentitet.

- Til bruk i undervisninga for å førebyggje etefor-
styringar er det utarbeidd undervisningsmaterie-
ll for ungdomsskolen og vidaregåande opplæring
"Om kultur, kropp og kommunikasjon" (I-0955B).
Ei ressursbok til bruk for lærarar i undervisninga
om samliv, seksualitet og prevensjon, og informa-
sjonsskriv om samliv og seksualitet til ungdom og
foreldre, er under arbeid ved Læringscenteret etter
oppdrag frå Sosial- og helsedepartementet. I dette
undervisningsmaterialet blir det også sett fokus på
seksualitet hos barn og unge og på den psykiske og
seksuelle helsa deira.
- Sosial- og helsedepartementet arbeider med eit
rundskriv til kommunane i landet om psykososialt
arbeid overfor barn og unge. Rundskrivet vil mel-
lom anna handle om kjønnsidentitet og seksualitet
hos barn og unge.
- Høgskolen i Oslo har utvikla eit kursopplegg over
tre dagar med temaet "Kjønn, identitet og margina-
lisering". Målgruppene er lærarar, barnevernspe-
dagogar, legar, prestar, psykologar, sosionomar og
andre. Sosial- og helsedepartementet og Kyrkje-,
utdannings- og forskingsdepartementet vil løyve
300 000 kroner til dette over statsbudsjettet for
2000/2001.
- Som ein del av oppfølgingsarbeidet av St.meld. nr.
24 (1996-1997) "Tilgjengelighet og faglighet - Om
sykehus og annen spesialisthelsetjeneste" vil
Sosial- og helsedepartementet be Nasjonalt råd for
spesialistutdanningar av leger og legefördeling
(NR) om å greie ut på kva slags måte tema som
kjønnsidentitet og seksualitet - også homofili - i
sterkare grad bør integrerast i spesialistutdanni-
ngar som i særleg grad møter pasientar der dette er
relevant.

1.9 Arbeidsliv

1.9.1 Innleiing

Dei fleste homofile og lesbiske opplever forholdet til kollegaer og leiarar som godt, og over 60 pst. rappor-
terer at dei er opne om si emosjonelle og seksuelle ori-
entering på arbeidsplassen. Likevel held bortimot fire
av ti lesbiske og homofile den seksuelle orienteringa si
heilt eller delvis skjult for kollegaer og leiing. Sjølv om
dette ikkje er nokon indikasjon på mistrivsel i miljøet,
fortel det samstundes at det ikkje er uproblematisk å
vere homofil og lesbisk i arbeidssituasjonen.

Somme homofile og lesbiske blir diskriminerte og
trakasserte i arbeidslivet.

1.9.2 Å vere open blant kollegaer

Arbeidslivet er ein arena der kjønn og seksualitet
kjem til uttrykk på ulike måtar, både implisitt og
eksplisitt. Former for seksualisering av arbeidsmiljøet
kan ha openberre negative konsekvensar, til dømes ved
seksuell trakassering. Mildare former for seksualise-
ring, som prat og hint, kan bli oppfatta som ei unødig
intimiserings av "profesjonelle relasjonar".

Homofili blir nok framleis av mange oppfatta som noko som berre er seksuelt, og som ikkje blir knytt til identiteten totalt sett. Somme kan oppleve at dei utfordrar sjølve yrkesrelasjonane på ein arbeidsplass ved å fortelje at dei er homoseksuelle.

Homofile og lesbiske kan anten velje å stå ope fram og fortelje at dei er lesbiske eller homofile og dermed risikere å stå fram som intimiserande, eller dei kan dra opp eit rigid skilje mellom arbeid (offentleg) og heim/fritid (privat), og dermed skjule ei viktig side ved seg sjølv. Dette verkar med til å usynleggjere lesbiske og homofile levesett og erfaringar, men er sjølvstøtt eit særskilt problem for lesbiske og homofile arbeidstakarar. For å kunne fortelje ope og ærleg om sine eigne liv i det kollegiale miljøet, risikerer dei altså på same tid å bryte med både norma om heterofili og eit forventet skilje mellom privat og offentlig. I overkant av 60 pst. er opne om at dei er lesbiske og homofile på arbeidsplassen. Ser vi på variasjonen mellom aldersgruppene, er det dei yngste og dei eldste som er minst opne om si emosjonelle og seksuelle orientering.

Når det gjeld endring over tid, kjem det tydeleg fram at ein har blitt mykje meir opne på arbeidsplassen i tidsrommet frå 1978 til 1998. I 1978 var det berre 30 pst. som var heilt opne om orienteringa si, mot over 60 pst. i 1998. I NOVA-undersøkinga kjem det samstundes fram at dei aller fleste har positiv erfaring med å vere opne.

1.9.3 Diskriminering

At nesten fire av ti vel å vere delvis eller heilt skjulte på arbeidsplassen, er eit uttrykk for at mange lesbiske og homofile fryktar negativ haldning frå kollegaer og leiing eller arbeidsgjevar, og at dei derfor prøver å førebyggje eventuell diskriminering ved ikkje å fortelje ope om si orientering. Diskriminering i snever forstand omfattar forhold som er av arbeidsrettsleg karakter, til dømes å bli nekta tilsetjing, bli oppsagd frå jobben eller bli nekta avansament. Om lag åtte pst. av dei spurde i NOVA-undersøkinga hadde opplevd diskriminering i denne tydinga. Det finst eit klart lovverk som skal verne mot dette.

Diskriminering i vid tyding omfattar fenomen som baksnakking og mobbing. I underkant av 20 pst. hadde opplevd ei eller anna form for dette.

Alle har eit generelt ansvar for å fremje trivsel og eit godt sosialt miljø på arbeidsplassen. Men leiing og arbeidsgjevar har eit spesielt ansvar. I ei undersøking blant leiinga i utvalde større organisasjonar blei det fokusert på kva haldning organisasjonane hadde, og kor medvitne dei var når det gjaldt homofile medarbeidarar. Det overordna spørsmålet var: Kva gjer arbeidsgjevar for at fleire homofile skal ønskje å vere opne på arbeidsplassen? Svara varierte frå ei negativ haldning til å ta opp dette temaet, til i somme verksemdar som til dømes flyselskapet SAS, der problematikken omkring homofili var teken opp som ei prinsipp sak.

Norsk Helse- og Sosialforbund (NHS) har teke anti-diskriminering på alvor og lansert *anti-diskrimineringsfuglen*.

LLH har arbeidd ut informasjonsbrosjyrar om det å vere lesbisk og homofil på arbeidsplassar, til bruk for tillitsvalde og verneombod. Det er også etablert eit uformelt samarbeid mellom fagrørsla og LLH gjennom Fagleg nettverk for lesbiske og homofile i arbeidslivet.

Det finst likevel alt no ordningar som har til formål å fremje eit godt miljø på arbeidsplassen. Arbeidsmiljølova av 1977 legg stor vekt på dei psykiske og sosiale vilkåra for arbeidsorganisasjon og arbeidsutforming.

1.9.4 Vern mot diskriminering

Det norske lovverket er bygd opp mellom anna med sikte på å verne både enkeltmenneske og grupper frå diskriminering, jf. straffelova §§ 135a og 349a. Det finst samstundes eit særskilt arbeidsrettsleg vern mot diskriminering nedfelt i arbeidsmiljølova. Diskrimineringsføresegna i § 55 a handlar mellom anna om homofile direkte.

Føresegna skal hjelpe til med å hindre at arbeidssøklarar og arbeidstakarar blir diskriminerte eller ute-stengde frå arbeidslivet på grunn av sine politiske, religiøse eller kulturelle oppfatningar eller fordi dei er medlemmer i ein arbeidstakarorganisasjon. Tilsvarende forbod gjeld i forhold til homofil legning eller homofil samlivsform.

1.9.5 Ombudsordninga i Sverige

Noreg har ingen døme på at diskriminering i forhold til seksuell orientering ved § 55 a i arbeidsmiljølova er rettsleg prøvd. Samstundes veit vi, av mellom anna NOVA-undersøkinga, at det skjer slik diskriminering.

I Sverige har dei eit annleis og meir omfattande ombudsapparat enn i Noreg. I tillegg til mellom anna ein Handikapombodsmann og Ombodsmann mot etnisk diskriminering har svenskane ein ombodsmann mot diskriminering på grunn av seksuell orientering.

Bør vi etablere eit Homo-ombod også i Noreg?

I første omgang er det truleg meir nyttig med ein forsterka forskingsinnsats på området homofili og arbeidsliv. Samstundes må LLH få store nok ressursar til å vere "vaktbikkje" på dette feltet.

1.9.6 Tiltak

Regjeringa vil fremje desse tiltaka:

- Det skal lagast opplysningsmateriell om homofile og lesbiske i arbeidslivet retta mot arbeidsgjevarar.
- Landsforeninga for lesbisk og homofil frigjering (LLH) vil bli styrkt slik at organisasjonen kan fungere som kunnskapsbank og "vaktbikkje" når det gjeld anti-diskrimineringsarbeid i arbeidslivet. Verksemda vil bli retta mot arbeidsgjevar- og arbeidstakarorganisasjonar.

- Verneombod bør få opplæring i og kunnskap om situasjonen for homofile og lesbiske medarbeidarar.
- Forsking om homofile og lesbiske i arbeidslivet vil bli styrkt.

1.10 Homofili og trdomssamfunn

1.10.1 Innleiing

Det finst ikkje ei systematisk oversikt over haldningane dei ulike trdoms- og livssynssamfunna har til homofili og til homofilt samliv.

Hovudinstrykket er at mange trdoms- og livssynssamfunn har ei negativ og avvisande haldning til homofil kjærleik og homofilt samliv. Dei tradisjonelt restriktive haldningane ulike trdomssamfunn har til homofili medverker til å oppretthalde ei oppfatning av homofili som avvikande og feilretta, både innan trdomssamfunnet og i samfunnet elles. Dette kan føre til auka sosial belastning for homofile, og til at dei utviklar eit meir negativt sjølvbilet.

Det er heller inga tvil om at trdomssamfunna er viktige opinionsdannarar når det gjeld verdiar og haldningar.

Vi treng meir kunnskap om haldningane til homofili i ulike trdomssamfunn.

1.10.2 Den norske kyrkja og homofili

Den norske kyrkja har med 85 pst. av innbyggjarane som medlemmer eit helt spesielt ansvar. Den norske kyrkja er i dag delt i synet på homofilt samliv. På den eine sida står dei som meiner at personar som lever i homofilt samliv bør integrerast fullt ut i kyrkje og kyrkjelydsliv. På den andre sida står dei som meiner at dei frå si teologiske overtyding ikkje kan tilrå homofilt samliv, og dreg den konsekvensen at dei heller ikkje kan tilrå at personar som lever i homofilt samliv blir tilsette som prestar eller i andre stillingar med funksjonar som forkynning, undervisning eller liturgi.

Mange homofile kjenner seg djupt krenkte av den påstanden at den seksuelle orienteringa deira ikkje under noko omstende kan levast ut. For ein prest som er lesbisk eller homofil, kan utestenginga føre til eit val mellom det å innleie eit langvarig og forpliktande forhold til ein annan person og det å arbeide innanfor kyrkja. For lesbiske og homofile som er kristne, og som ønskjer å ha eit forhold til Den norske kyrkja som ein stad å utøve trua si, motta sakrament og oppleve eit trusfellesskap, kan utestenginga øydeleggje for truslivet deira. Som andre kristne ønskjer også lesbiske og homofile kyrkja si velsigning og støtte for det livet dei lever.

Den kristne opinionen har dreid i liberal retning i synet på homofil orientering, men undersøkingar viser at det mest aktive kristenfolket inntek ei langt meir restriktiv haldning enn kyrkjemedlemmene.

1.10.3 Lækning av homofil orientering

I staden for omgrepet lækning ("helbredelse") snakkar no enkelte kyrkjelege miljø om "endring av seksuell orientering". Bispemøtet har ikkje gjeve noka offisiell fråsegn om Bispemøtet si haldning til lækning eller endring av seksuell orientering. Derimot er det eit kapittel i utgreiinga *Homofili og Sjelesorg* som tek for seg denne praksisen i Spørsmålet om forandring/"helbredelse". Mellom anna blir det hevda at innanfor eit stort spektrum av seksuell orientering tilseier både ein vel-dokumentert faglitteratur og mange velprøvde "personlige vitnesbyrd" at det finst rom for endring av seksuell orientering.

1.10.4 Åpen kirkegruppe

Åpen kirkegruppe blei grunnlagt i 1976 og er eit kristent fellesskap for lesbiske og homofile og ei undergruppe av LLH.

Åpen kirkegruppe har i fleire år vore i dialog med Den norske kyrkja, mellom anna var gruppa representert i arbeidsgruppa som gav ut utgreiinga *Homofile i kirken*.

1.10.5 Tiltak

Homofili er eit følsamt spørsmål innan mange trdomssamfunn i Noreg. Dette tilseier at det er behov for haldningsskapande arbeid for å få til endringsprosessar innan Den norske kyrkja og andre trdomssamfunn.

Rettslege verkemiddel for å betre kåra til homofile og lesbiske innan ulike trdomssamfunn vil måtte bli vurdert i forhold til religionsfridomsprinsippet, slik det er nedfelt i internasjonale avtalar som Noreg har forpliktet seg på gjennom ratifisering eller inkorporering i norsk lov.

Mangelen på systematisk kunnskap om kva for haldningar ulike trdomssamfunn har til homofil orientering og samlivsform og om vilkåra homofile og lesbiske lever i innan ulike trdomssamfunn gjer det vanskeleg å identifisere aktuelle tiltak ovanfor livssynsorganisasjonane. Dette faktum tilseier i seg sjølv at eit nødvendig tiltak vil vere å støtte forskning og anna kartleggingsarbeid om trdomssamfunn og homofili, både i universitets- og høgskolemiljø og i regi av trdomssamfunna sjølve. Ei viktig oppfølging av dette arbeidet vil vere kunnskapsformidling og haldningsskapande arbeid, særleg retta mot trdomssamfunna sine egne miljø.

Innan Den norske kyrkja - og truleg også innan andre trdomssamfunn - er den offisielle haldninga til homofili i endring, og det blir ført debatt om spørsmålet blant medlemsgrupper og i dei leiande organa. Det blir òg ført dialog med grupperingane til homofile og lesbiske innan trdomssamfunna. Erfaringane frå desse dialogprosessane later til å vere at dei bidreg til meir open framferd og større forståing om homofilisørsmålet. Økonomisk støtte til dialogprosessar som har til føremål å betre kåra til lesbiske og homofile innan trdomssamfunn vil difor vere eit godt tiltak.

Regjeringa sitt mål er at ingen skal bli diskriminert på grunn av seksuell orientering, verken i trudomssamfunn eller i samfunnet elles. Regjeringa meiner at lesbiske og homofile har ein sjølvsgad plass i Den norske kyrkja på linje med alle andre og vil arbeide mot diskriminering.

Som det går fram av meldinga, er det tilsett to homofile sambuarar som prestar i Den norske kyrkja. Det er ikkje semje i Den norske kyrkja om prinsippet at menneske som lever i homofilt samliv, ikkje skal kunne ha vigsla stillingar innanfor kyrkja (prest, kateket, diaakon).

Ut frå arbeidsmiljølova kan ikkje ein arbeidsgjevar i utlysinga etter nye arbeidstakarar eller på annan måte krevje at søkjarar skal gje opplysningar om si eventuelle homofile orientering eller homofile samlivsform. Ved tilsetjing kan ikkje ein arbeidsgjevar forskjellsbehandle søkjarar på grunn av homofil orientering eller homofil samlivsform.

Likevel er det mogleg i somme tilfelle både å be om slike opplysningar og å diskriminere ved tilsetjing dersom vedkomande lever i homofilt samliv og stillinga vedkomande søker, er knytt til "religiøse trossamfunn der det i utlysning av stillinger er stilt særlege krav ut frå stillingens karakter eller formålet for vedkomande arbeidsgivers virksomhet" (§ 55 a).

Etter Regjeringa sitt syn er freistnader på å endre homoseksuell orientering hos menneske etisk uforvarleg og i strid med våre grunnleggjande verdiar. "Læking" av homofile inneber eit syn på homofili som noko sjukt som bør endrast. Regjeringa ser på homoseksualitet som ein normal variasjon i den menneskelege seksualiteten.

Det finst ingen god dokumentasjon på at såkalla terapi endrar den homoseksuelle orienteringa hos menneske. Ein må likevel kunne fastslå at ein slik praksis kan påføre enkeltmenneske store belastningar og i verste fall psykiske lidingar.

"Læking" av homofile kan ein ikkje berre sjå på ut frå eit individuelt perspektiv. Ein slik type verksemd signaliserer eit syn på homoseksualitet som også råkar det store fleirtalet homofile som aldri vil oppsøkje ein slik aktivitet.

Regjeringa viser til fråsegna frå Helsetilsynet om at helsepersonell ikkje skal delta i denne type prosessar. Regjeringa ser det som vanskeleg å hindre trudomssamfunn i å tilby forbønn til menneske som ønskjer å endre si seksuelle orientering, men vil åtvare mot dei skadelege konsekvensane av terapiliknande tilbod i regi av kristne organisasjonar og kyrkjelydar.

Regjeringa vil fremje desse tiltaka:

- Seksuell orientering skal ikkje vere til hinder for tilsetjingar i Den norske kyrkja. Regjeringa går inn for å oppheve unntaksreglane i arbeidsmiljølova § 55 a om homofili for Den norsk kyrkja.

- Det bør ikkje gjevast økonomisk støtte til tiltak som driv med endring ("læking"/"helbredelse") av lesbiske og homofile menneske.
- Åpen Kirkegruppe arbeider aktivt mot diskriminering av lesbiske og homofile i Den norske kyrkja og andre kristne trudomssamfunn. Åpen Kirkegruppe bør få driftstilskot/tilskot til dette arbeidet.

1.11 Støtteordningar

1.11.1 Driftsstøtte til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH)

1989 var det første året at dåverande Det norske Forbundet av 1948 (DNF-1948) mottok driftsstøtte frå det tidlegare Forbrukar- og administrasjonsdepartementet (FAD). På 1980-talet fekk homofile sine organisasjonar løyvingar til HIV/AIDS-førebygging frå Sosialdepartementet, men etter initiativ frå organisasjonane blei tilskotet i 1989 omgjort til ordinær driftsstøtte og løyvt over FADs budsjett. Løyvinga var på 1,3 mill. kroner.

LLH har i tillegg til driftsstøtta fått tilskot til nokre enkelttiltak. I 1999 løyvde Stortinget 200 000 kroner ekstra til LLH "til informasjonsarbeid" med tilvising til kunnskap som kom fram i NOVA-undersøkinga.

Regjeringa ser på arbeidet til LLH som viktig for å betre levekåra for lesbiske og homofile, og ho har eit mål om større aksept for lesbiske og homofile i samfunnet. I statsbudsjettet for 2001 er det sett opp ein eigen budsjettpost til tiltak for lesbiske og homofile på 1,1 mill. kroner. Denne støtta vil Regjeringa auke i budsjettet for 2002.

1.11.2 Forebygging av HIV/AIDS-epidemien

Sidan 1986 har det vore stilt øyremerkte midlar til rådvelde gjennom førebygging av HIV/AIDS-epidemien over kapittel 719 post 70 på statsbudsjettet.

1.11.3 Ungdomsarbeidet i LLH

NOVA-undersøkinga viste at trass i store endringar i opinionshaldningane dei siste 20-30 åra, kombinert med betra formelle rettar for lesbiske og homofile, er det framleis slik at lesbisk og homofil ungdom opplever diskriminering og utstøyting på grunn av seksuell orientering. NOVA-undersøkinga stadfesta dermed behovet for ei sterkare satsing i arbeidet retta mot unge lesbiske, homoseksuelle og biseksuelle.

Barne- og familiedepartementet løyvde våren 1999 111 000 kroner til ein nasjonal ungdomskonferanse i regi av LLH, som blei halden i Bergen 1. og 2. mai 1999.

Konferansen synleggjorde behovet for eit sentralt ledd i LLH som arbeider spesielt med spørsmål knytt til ungdom. Utifrå resultatane frå NOVA-undersøkinga såg regjeringa Stoltenberg eit behov for å setje iverk strakstiltak, særleg retta mot unge homofile og lesbiske. Det blei i 2000 løyvde 200 000 kroner til ein sommarleir, og 100 000 kroner til Homofiles Ungdomstelefond.

1.11.4 Tiltak

Regjeringa ser på arbeidet til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring, LLH, som svært viktig for å betre levekåra for lesbiske og homofile i samfunnet. LLH verkar gjennom sitt arbeid med til meir opne haldningar omkring og aksept av homofili, og organisasjonen har ein viktig funksjon som "vaktbikkje" for å hindre diskriminering og usynleggjering av homofile. LLH har ein spesielt viktig funksjon overfor ungdom som har ei lesbisk eller homofil orientering, ved at organisasjonen driv informasjon, skoloring og kontaktarbeid.

Desse støtteordningane vil bli førde vidare og styrkte:

- I statsbudsjettet for 2001 er det sett opp ein eigen budsjettpost til tiltak for lesbiske og homofile på 1,1 mill. kroner. Støtta vil bli auka frå 2002. Auken vil dels gå til drift av Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH), dels til tiltak retta mot homofile og lesbiske utanfor dei store byane og dels til å styrkje LLH sin posisjon som talsperson og rådgjevingsinnsans for homofile og lesbiske. Eit av formåla er å styrkje det arbeidet LLH driv mot diskriminering.
- LLH vil også i åra framover motta tilskot til frivillige barne- og ungdomsorganisasjonar for å drive ungdomsarbeid, så sant organisasjonen oppfyller kriteria for slikt tilskot.

1.12 Økonomiske og administrative konsekvensar

Når det gjeld dei økonomiske sidene, vil fleire av tiltaka som er presenterte, bli finansierte over dei ordinære budsjetta for dei enkelte departementa. Dette gjeld mellom anna Oppfølgingsplanen for psykisk helse, vidareføringa av Handlingsplanane mot sjølv-mord og mot HIV/AIDS når det gjeld Sosial- og helse-departementet. Derimot vil dei informasjonsopplegga som det kjem framlegg om, styrkinga av LLH, og den auka satsinga på forskning om homofile og lesbiske, kreve auka midlar over statsbudsjettet.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jon Olav Alstad, Gerd Johnsen, Liv Marit Moland, Oddbjørg Ausdal Starrfelt og Shahbaz Tariq, fra Kristelig Folkeparti, Modulf Aukan og Ola T. Lånke, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Sandberg, fra Høyre, Trond Helleland, fra Senterpartiet, Anne Enger Lahnstein, og fra Sosialistisk Venstreparti, Ågot Valle, og representanten Inger Stolt-Nielsen, er fornøyd med at det for første gang legges frem en stortingsmelding om homofile og lesbisk livsvilkår. Komiteen legger til grunn at St.meld. nr. 25 (2000-2001) - Levekår og

livskvalitet for homofile i Norge - gir en relevant beskrivelse av hvordan det er å leve som lesbisk eller homofil i Norge i 2001.

Komiteen understreker at god livskvalitet, helse, selvrespekt og selverkjennelse er fundamentalt for livssituasjonen til alle mennesker. Komiteen har merket seg at noen lesbiske og homofile opplever sin livskvalitet og helsesituasjon så vanskelig at selvmord og selvmordsforsøk blir løsningen. Komiteen viser til Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) sin rapport "Levekår bl.a. på lesbiske og homofile har dårligere helse, oftere angst og depresjoner og hyppigere bruk av alkohol og narkotiske stoffer enn ellers i befolkningen. Komiteen har merket seg at det mest alvorlige funnet var at selvmordstanker og selvmordsforsøk er mer utbredt hos lesbiske og homofile enn hos andre. Komiteen vil samtidig peke på at lesbiske og homofile ikke er en ensartet, svak gruppe. I NOVA-rapporten kommer det blant annet fram at det gjennomsnittlige utdanningsnivå for de som er med i undersøkelsen er høyere enn det generelle i befolkningen og at de har gode vennskapsnettverk. Komiteen vil understreke at homofile og lesbiske sine utfordringer ikke kan møtes med standardløsninger for alle.

Komiteen mener det er alarmerende at hver fjerde kvinne og mann under 25 år i utvalget til NOVA oppgir at de har minst ett selvmordsforsøk bak seg. Komiteen viser til at følelse av isolasjon og ensomhet, ønske om å komme vekk fra en uutholdelig situasjon, avmakt i forhold til framtida, og problemer med å akseptere seg selv som lesbisk/homofil, var de fire vanligste motivene som ble oppgitt for selvmordsforsøket.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at Regjeringen i sitt arbeid med denne meldingen har kommet frem til at det på viktige områder mangler forskningsbasert kunnskap. Flertallet mener derfor at det må avklares hva slags forskningsprosjekter det er nødvendig å iverksette. Flertallet vil her særlig understreke nødvendigheten av å skaffe seg kunnskap om holdninger til homofili i minoritetsgrupper. I forhold til disse gruppene vil det fortløpende være nødvendig å vurdere om det er nødvendig med særskilte tiltak rettet spesielt inn mot de problemene som disse gruppene måtte oppleve.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti mener det er viktig at forskningen ikke bare er opptatt av tiltakene overfor homofile, men også retter seg mot årsaksproblematikken.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet, konstaterer med glede at meldingen viser at det har skjedd en markant bedring i homofile og lesbisk livsvilkår. Mange homofile og lesbiske lever gode og rike liv, uavhengig av geografi og sosial status. Denne utviklingen viser at

de politiske vedtak som er fattet, herunder partnerskapsloven, har gitt resultater. Likevel viser det seg at det på enkelte områder fremdeles er problemer som det krever holdningsendringer for å få rettet på.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og representanten Inger Stolt-Nielsen mener at det å ikke skulle bli utsatt for diskriminering daglig, er en grunnleggende menneskelig rettighet. Disse medlemmer vil gjøre det klart at det å bli akseptert uavhengig av seksuell orientering, henger sammen med respekten for at alle mennesker er like mye verdt. Disse medlemmer vil ut fra den innfallsvinkelen at alle mennesker er like mye verdt, kreve at også alle mennesker får rett til en likebehandling.

Det er ingen rettferdighet i at mennesker skal måtte leve i flukt fra seg selv og sine nærmeste - leve et liv i løgn - fordi samfunnet er fordomsfullt og intolerant. Disse medlemmer ser ingen rettferdighet i at mennesker skal bli utstøtt fra arbeidslivet, skolevesenet, idrettsmiljø, eller måtte tolerere å skulle bli voldsutsatt og trakassert, bare fordi de har en annen seksuell orientering enn flertallet i det norske samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og representanten Inger Stolt-Nielsen vil understreke det positive signalet det er at Regjeringen legger fram en egen stortingsmelding som omhandler levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge. Denne stortingsmeldingen har bakgrunn i et forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Høyre. Meldingen påpeker og avdekker store områder innen det norske samfunnslivet, som trenger opplysning og veiledning til å forstå lesbiske og homofiles hverdagsproblematikk og den diskriminering som foregår, for mange, daglig.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ønsker at alle mennesker uavhengig av deres ståsted skal ha så gode og sikre levevilkår som mulig. Menneskeverd og respekt er viktig. Dette innebærer at disse medlemmer vil ha en mer likebehandling av alle grupper i samfunnet uansett hvilken seksuell legning disse måtte ha, eller måtte ønske å ha.

Disse medlemmer ser ikke nødvendigvis lesbiske og homofile som en særskilt gruppe som trenger spesielle tiltak som samfunnet ikke allerede kan tilby i dag. Bl.a. har dagens helsevesen nå en større kapasitet enn tidligere, samt kunnskap til å ivareta de som måtte ha helsemessige eller psykiske problemer pga. sin legning. Det kan synes som om behovet for å iverksette spesielle helsetiltak er i ferd med å bli oppfylt, selv om noen måtte ha behov for mer spesiell hjelp.

Disse medlemmer registrerer at rapporten fra NOVA viser til at lesbiske og homofiles helse og livskvalitet kan være noe redusert sammenlignet med

andre, men registrerer også at lesbiske og homofile som en gruppe bl.a. har et utdanningsnivå som er høyere enn gjennomsnittet i Norge. Deres sosiale nettverk er heller ikke dårligere enn snittet. Disse medlemmer vil presisere at å dele mennesker inn i grupper ofte heller reduserer enn øker deres livskvalitet. Disse medlemmer ser på en slik inndeling som lite heldig i dagens samfunnsutvikling.

Disse medlemmer registrerer at meldingen viser at det å være lesbisk eller homofil i Norge i dag er helt annerledes enn for noen år tilbake, selv om rapporten fra NOVA viser at enkelte har problemer og enkelte svært store problemer. Dog må det sies at svært mange av de som er homofile eller lesbiske i dag lever i helt åpne og fordomsfrie miljøer og har et liv med livskvalitet som tilsvarende det andre har. Norge er for øvrig et av de landene i verden hvor denne form for seksuell legning er mest akseptert, selv om det har tatt noe tid og at enkelte har hatt et liv som har vært preget av dette med bl.a. egne problemer og problemer som andre mennesker eller samfunnet generelt har påført dem pga. lite kunnskap om denne type legning.

Disse medlemmer ser i dag ikke behovet for at homofile og lesbiske skal ha et spesielt vern i lovgivningen. På lik linje med den øvrige befolkningen skal lovgivningen ivareta de interesser og evt. problemer som skulle oppstå for den enkelte av oss uansett hvilken "gruppe" vi blir plassert i.

Disse medlemmer viser også til at det i meldingen er fokusert på behovet for tiltak innenfor skoler. Disse medlemmer tror at en slik fokusering vil kunne forsterke de problemer som i dag finnes, men mener heller at en naturlig og åpen holdning er en bedre måte å ivareta dette på. Her gjelder som tidligere respekt og menneskeverdet for den enkelte. Ei heller ser disse medlemmer en ytterligere rådgivningstjeneste som nødvendig utover det som forefinnes. En kvalitetsheving samt en åpenhet mellom bl.a. foreldre og skolen er nødvendig for å nå dette.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti ønsker å få satt i gang en nasjonal handlingsplan mot homofobi og diskriminering basert på seksuell legning. Planen sees i sammenheng med ordinære menneskelige rettigheter. Dette vil kreve et betydelig løft innenfor informasjonsarbeid, informasjonsspredning og en utstrakt samarbeid og oppfølging med de institusjonene og organisasjonene som berører områder av stor betydning for holdningsskapende arbeid i samfunnet, som skolen, helsevesenet, påtalemyndigheter, kirken, det frivillige organisasjonssamfunnet, idretten osv.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utarbeide en handlingsplan som skal motvirke homofobi og diskriminering på grunn av seksuell legning."

Allmenn rettsstilling og rettslig vern for homofile

Komiteen ser med bekymring på det faktum at det kan se ut som om en del voldshandlinger de siste år har vært motivert ut i fra offerets seksuelle legning. Komiteen støtter derfor Regjeringens intensjoner i arbeidet med en revidering av straffelovens §§ 232 og 292. Komiteen mener også det er riktig å inkludere homofile samboere i det videre arbeidet med utgreiing "Samboerne og samfunnet".

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, viser til at "Lov om registrert partnerskap" har hatt en viktig virkning, i forhold til å endre befolkningens holdninger til homofile og lesbiske i en mer positiv og aksepterende retning. Dette viser etter flertallets mening nødvendigheten av å fatte politiske, fremtidsrettede vedtak på dette området.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at barnets beste skal det være det grunnleggende prinsipp var gjennomføringen av adopsjon. Dette prinsipp er utgangspunktet for vurdering av alle som ønsker adopsjon, og dette medlem kan ikke se at seksuell legning i seg selv er hinder for en slik vurdering. Dette medlem viser til Senterpartiets stortingsvalgprogram for perioden 2001 til 2005, der det heter: "at homofile skal ha mulighet til å adoptere på samme vilkår som heterofile".

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at den allmenne rettsstillingen til homofile par ikke er likestilt med heterofile par. Dette kommer særlig til uttrykk gjennom manglende rettssikkerhet for homofiles barn (jf. forslag om stebarnsadoptjon), muligheten til å bli vurdert og kunne adoptere på lik linje med heterofile par, og det at homofile par ikke kan gifte seg i den norske kirke, eller besitte vigslede stillinger.

Dette medlem vil ut fra prinsippet at alle mennesker er like mye verdt, som en allmenn menneskelig rettighet, påpeke at det finnes ingen legitim grunn til å skulle tilsidesette, diskriminere og undertrykke mennesker, på viktige samfunnsområder, som vi vet skjer med homofile og lesbiske i det norske samfunn i dag.

Dette medlem mener at samfunnet og særlig Stortinget, blir mer inkluderende i forhold til lesbiske og homofile, og viser dette i praksis gjennom lovverket, som er det sterkeste verktøyet et demokrati har for å kunne lovregulere en ønsket samfunnsutvikling.

Dette medlem mener at det er positivt at Regjeringen vil sette i gang tiltak for å endre straffelovens § 232 og § 292. Det er etter dette medlems oppfatning viktig å implementere i lovs form skjerpende straffeskyld basert på at voldshandlingen er motivert ut fra en persons seksuelle orientering.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen snarest fremme et forslag om endring av straffelovens § 232 og § 292 slik at det i lovs form skjer en skjerpende straffeskyld basert på at voldshandlingen er motivert ut fra en persons seksuelle legning."

Dette medlem er enig i at arbeidsmiljøloven § 55 a skal endres slik at kirken ikke skal kunne fortsette en diskriminering av homofile i vigslede stillinger. Det har vært reist mye kritikk fra kirken selv, rundt denne lovendringen. Hovedkritikken ligger i det at kirken er et eget trossamfunn og kan ikke bli pålagt slike holdningsendringer, men at holdningsendringer må komme som en naturlig del av en prosess i kirken selv. Dette medlem kan se at det er viktig at kirken er delaktig i prosessen, men den norske kirke er ikke å oppfatte som et uavhengig trossamfunn, men er derimot en statskirke som skal ha hjerterom for alle som måtte trenge det.

Dette medlem viser til at det var en tilsvarende motstand mot kvinnelige prester i sin tid, og det ble ropt varsku om at kvinnelige prester kunne splitte den norske kirke. Det vet vi i ettertid ikke ble en realitet. Dette medlem kan ikke se at det skulle være nødvendig med noen særordning for kirken slik at de fortsatt skal kunne diskriminere lesbiske og homofile ved ansettelser i kirken.

Dette medlem vil gå så langt som å hevde at nettopp ved slike intolerante, ekskluderende holdninger som den kirken viser, er den med på å gjøre lesbiske og homofiles hverdag særdeles vanskelig og deprimerende. Ikke minst gjelder det for troende homofile og lesbiske. En folkekirke som godtar å ekskludere grupper i befolkningen ut fra seksuell orientering, er ikke en inkluderende folkekirke for alle. Dette medlem ser med bekymring på hvilke signal kirken sender ut i forhold til lesbiske og homofiles menneskeverd ut fra likhetsprinsippet.

Dette medlem vil ut fra samme likhetsprinsipp sette et krav til at lesbiske og homofile skal kunne bli vurdert på lik linje med heterofile par når det gjelder adopsjon. Dette medlem understreker at ingen har rett å adoptere. Dette medlem legger til grunn at homofile og lesbiske skal få anledning til å bli vurdert som egnede adoptivforeldre. Da er det forskrifter og retningslinjer til adopsjonsloven, og den enkeltes egnethet som adoptivforelder som er avgjørende, ikke hvilken seksuelle legning vedkommende har.

Forskningen så langt viser at lesbiske og homofile har like god omsorgsevne som heterofile, og det er ingen grunn til å tro at de ikke har følelser for de ekstra belastningene det er å adoptere et barn med en allerede komplisert bakgrunn. Dette medlem vil poengtere at det er viktig ved adopsjon å trekke inn den eventuelle ekstra belastningen det kan være å ikke vokse opp i en kjernefamilie bestående av to av motsatt kjønn. Men dette skal ikke alene være med på å ekskludere homofile par til å bli vurdert som egnede adoptivforeldre.

Dette medlem mener at det er den følelsesmessige tilknytningen barnet har til sine foreldre, uavhengig av om foreldrene er homoseksuelle eller heterofile, som er avgjørende for barnets utvikling. Det å vokse opp i et miljø fylt med kjærlighet og omsorg, hvor barnets behov står i sentrum for foreldrenes omsorg, er det som er avgjørende for barnets videre utvikling sosialt og psykologisk. Forskningen underbygger at foreldrenes seksuelle orientering ikke er det avgjørende her. Dette medlem mener ut fra dette ståstedet at lesbiske og homofile skal kunne bli vurdert og i gitte tilfeller bli akseptert for adopsjon. Det er mange lesbiske og homofile mennesker som selv har opplevd problemer med det å være annerledes. Dette medlem mener at mange av disse lettere vil kunne forstå barn med en annerledes og komplisert bakgrunn. Det er foreldrenes evne til å kunne formidle trygghet, fellesskap og en tilhørighet til familien, som er avgjørende for barnet for å kunne bygge opp en stabil identitet, ikke om foreldrenes seksuelle legning. Dette medlem vil påpeke at det er ingen kjent forskning eller annen informasjon, som tilsier at homofile familier ikke skal kunne tilby et adoptert barn like gode oppvekstvilkår som andre, på en slik måte at barnet selv også skal kunne håndtere det å være annerledes eller vokse opp i en annen type familierelasjon.

Dette medlem vil minne om at barn i utgangspunktet ikke bærer med seg fordommer, det er det samfunnet, miljøet og andre voksne som formidler. Dette medlem mener at det norske samfunn og dermed Stortinget må gå foran folkesladder og gapestokken og vise vei mot et tolerant samfunn. Wenche Foss uttrykte sin kamp for psykisk utviklingshemmede som kampen for løvetannbarna. Samfunnet må ikke lage nye grupper løvetannbarn grunnet ut fra fordommer og ekskludering av mennesker.

Oppvekst og identitetsutvikling

Komiteen viser til at selv om det norske samfunnet i langt større grad en tidligere aksepterer homofile og lesbiske, så er det fremdeles problemer knyttet til det å erkjenne sin egen homoseksualitet. Dette gjelder i særlig grad ungdom. En relativt høyere andel homofile og lesbiske ungdommer rapporteres å ha psykiske problemer enn i befolkningen sett under ett. En stor andel av unge homofile og lesbiske har forsøkt å ta sitt liv.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet, peker på disse forhold og understreker betydningen av et fortsatt målrettet arbeid for å hjelpe ungdom i "komme ut fasen". Målet må være å utvikle et samfunn hvor mennesker kan akseptere sin egen seksualitet uten frykt for vold, diskriminering og trakassering.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at noen ungdommer kan trenge hjelp i "komme ut-fasen", men at denne hjelpen må

kunne finnes hos det helsepersonell vi allerede har i dag, samtidig med at dagens holdningsendringer langt på vei allerede har bidratt til et mer åpent samfunn hvor forskjellig seksualitet er akseptert.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Sosialistisk Venstreparti, viser til at begrepet biseksualitet i liten grad er omhandlet i meldinga. Den vitenskapsbaserte kunnskapen om dette temaet er liten. Det bør derfor initieres forskningsprosjekter på dette området, for blant annet å avdekke om det finnes særlige problemstillinger som kun oppleves av bifile.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og representanten Inger Stolt-Nielsen viser til at meldingen beskriver både positive og negative konsekvenser av biseksualitet uten at den peker på ønsket atferd. Etter disse medlemmers mening vil aktiv utlevelse av biseksualitet undergrave muligheten for stabile forhold. Dette understreker ikke minst betydningen av at skolens veiledning settes inn i en etisk ramme.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at uten et mer tolerant samfunn med muligheter for mennesker til å være annerledes, kan oppveksten bli en tornefull vei for enkelte individer. Hvert trinn i et individs sosiale utvikling har sine spesielle gruppekontakter og personkontakter. Fra tidlig barndom er det nærfamilie og naboer. Deretter kommer kontakten med den organiserte omverden som skolen og fritidsaktiviteter. I skolen får vi en tilknytning gjennom klassen, læreren og etter hvert til andre skoler, miljøer, yrker og så fram til voksenverden.

Dette medlem vil påpeke at vi som samfunn ikke må gjøre denne prosessen vanskeligere enn det den er, ved å være fordømmende til de som oppdager at de har en annen seksuell legning enn flertallet, og er lesbiske og homofile.

Et karakteristisk trekk ved det moderne samfunnet er at familie, og arbeids- og fritidskontakter ofte er adskilte sektorer i et menneskets sosiale liv. Dette medlem ser med stor bekymring på at lesbiske og homofile må leve i skjul fra sitt "sanne jeg" og leve i konstant løgn med seg selv og for andre, i frykt for samfunnets reaksjoner. Nyere forskning viser at frykten for å bli avslørt som lesbisk eller homofil er så kraftig at en større del av unge lesbiske og homofile (23 pst.) prøver å begå selvmord.

Ut fra disse tallene ser dette medlem det slik at vi som medborgere har sviktet en større gruppe i samfunnet, som trenger en allmenn aksept på seg selv og sin seksuelle orientering. Dette medlem vil jobbe for at vi alle tar et kollektivt ansvar for å rette opp i og jobbe mot den allmenne fordømmingen og diskrimineringen av lesbiske og homofile. Dette medlem ser at det vil ta tid å forandre mennesker holdninger i forhold til lesbiske og homofile. Det er viktig at det settes

i gang tiltak for at de menneskelige rettighetene skal gjelde alle, og at det skjer en bred opplysningskampanje om lesbiske og homofile til alle samfunnslag, familier, sosiale institusjoner/grupperinger og yrkesgrupper. Dette medlem mener en slik mobilisering på bred front vil kreve oppfølging og tilførsel av ressurser til et nettverk som må være godt organisert, og som har mulighet til å gjennomføre et slikt informasjonsløft på landsbasis.

Dette medlem vil komme med forslag om forskjellige typer organiseringer for å sikre en profesjonalitet i forhold til det videre arbeid rundt levekår for lesbiske og homofile, under punktet støtteordninger.

Dette medlem mener at gjennom stadig refleksjon av samfunnssituasjonen og konkrete handlingsplaner for lesbiske og homofile, er det mulig å endre de strukturer som skal og bør endres i samfunnet vårt.

Dette medlem mener Regjeringen bør utarbeide stortingsmeldinger hvert femte år slik at Stortinget kan følge med utviklingen og kunne ha mulighet for å diskutere eventuelle tiltak.

Dette medlem vil fremheve viktigheten av at barn, i en så tidlig alder som mulig, vokser opp med kunnskapen om at det finnes andre familiekonstellasjoner enn den tradisjonelle kjernefamilien. Denne tryggheten dette gir de barna som nettopp vokser opp i en homofil familie, er at andre viktige mennesker som har nær kontakt med barna som barnehagepersonell, lærer, helsesøstre o.l., ikke fortier dette faktum, men tvert imot snakker åpent om denne situasjonen på lik linje med andre familiekonstellasjoner. Dette medlem mener en slik åpen holdning vil gi barna en positiv selv vurdering som er basert på positive referanser og tilbakemeldinger fra andre som inngår i en sosial gruppe. Denne positive selv vurderingen vil gi de barna som vokser opp i en homofil familie eller selv i tenårerne oppdager sin lesbiske eller homofile legning, en tryggere og mindre hemmende oppvekstsituasjon, enn å måtte lyve for andre om sin livssituasjon/sekssuelle orientering, og sine valg av framtidig partner.

Dette medlem mener også det er viktig at annet personell som jobber med barn og unge er godt skolert og kan formidle gode, positive holdninger. Dette gjelder særlig ansatte i skolehelsetjenesten og barnevernsansatte, som kommer i kontakt med barn og unge i vanskelige situasjoner. Noe av den underliggende problematikken disse opplever kan være usikkerhet rundt egen seksualitet og seksuell legning.

Homofili og minoritetsgrupper

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, sier seg enig i at det er behov for forskning omkring hvordan det oppleves å tilhøre en minoritetsgruppe og samtidig være homofil eller lesbisk i Norge. Flertallet vil likevel peke på at vi at nå vet at problemstillinger som tvangsgifte, tradisjonsbunden tenkning omkring kjønnsroller og en sterk lojalitet til familien, kan ramme unge homofile og lesbiske med innvandrerbakgrunn. Flertallet ser derfor

behovet for allerede nå å arbeide gjennom eksisterende organisasjoner for å avhjelpe og støtte ungdommer som opplever denne type problemstillinger. Samtidig vil flertallet understreke behovet av at skolen og lærerne settes i stand til å arbeide med disse problemstillingene overfor ungdommer på skoler med innslag av elever med minoritetsbakgrunn.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at det er rimelig grunn til å anta at det er særdeles vanskelig å tilhøre en minoritetsgruppe og samtidig være homofil. De lesbiske og homofile er ikke bare utsatt for generelle fordommer i samfunnet, men kan i tillegg bli utsatt for enda strengere fordømming fra sin egen etniske gruppe. Dette medlem synes det er positivt at Regjeringen vil sette i gang forskning for å kartlegge disse forholdene. Det er grunn til å tro at mennesker i denne situasjonen, lever et dobbelt liv og i en konstant angst for å bli avslørt. Lesbiske og homofile som tilhører en minoritetsgruppe, er heller ikke nødvendigvis kjent med det norske sosial- og helsesystemet for å søke hjelp.

Dette medlem vil påpeke at særlig mange kvinner fra strengt troende muslimske samfunn, ikke får gå selv til helsetjenester uten mannlig følge. Det betyr at de er totalt avskåret fra muligheten til å snakke om og søke hjelp i en ytterst vanskelig situasjon, som det vil være å erkjenne en lesbisk legning.

Skole og utdanning

Komiteen viser til at utvikling av seksuell identitet skjer i barne- og ungdomsårene. Skolen er en møteplass hvor man når de aller fleste barn og unge, derfor har skolen en helt sentral plass i arbeidet med å skape positive og ikke-fordømmende holdninger til homofili og homoseksualitet. Komiteen understreker betydningen av at barn og unge møter undervisningspersonell med kunnskap om homofili og homoseksualitet i sin skolehverdag, og støtter derfor Regjeringens forslag til tiltak på dette området.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil understreke den betydningen som skolehelsetjenesten og tilgjengelige rådgivere har som lavterskeltilbud for lesbiske og homofile skoleelever. I dette perspektivet etterlyser dette medlem en bedre utbygging av skolehelsetjenesten på videregående nivå. Dette medlem er positiv til de tiltakene som Regjeringen legger opp til når det gjelder å styrke lærerplanene i grunnskolen for å kunne undervise om homofili i grunnskolen. Dette medlem vil samtidig poengtere at det ikke er godt nok å sende ut en ressursbok til lærere i grunnskolen og den videregående skolen, uten at det blir fulgt opp med kurs og andre kompetansehevende tiltak. Dette medlem mener det er viktig at lærere får et mer forpliktende forhold til det å formidle informasjon om homofil livsform til elever. Når vi vet at det statistisk sett er 1-2 elever i hver skoleklasse som finner ut at hun/han er lesbisk/homofil,

og at det ifølge en ungdomsundersøkelse gjort i 1998 er hele 60 pst. av ungdomsgruppen som ikke har lært eller hørt om homofili, er det klart av informasjonsbehovet er stort, og at informasjonsnivået er tilsvarende lite i virkeligheten.

Dette medlem vil påpeke at her skjer det en alvorlig svikt i oppfølgingen av L97, slik at intensjonen med lærerplanen ikke blir overholdt. Dette viser at det må skje en kompetanseutvikling på feltet, og at det bør være en instans som følger opp undervisningsopplegget og som kan komme med råd og veiledning til lærerne på de forskjellige nivåene.

Dette medlem mener at de høye selvmordstallene blant unge lesbiske og homofile, kombinert med større helse-/rusproblemer enn befolkningen ellers, innebærer at det bør lages et eget opplegg for å lære om livsvilkårene til lesbiske og homofile, for de studentene som studerer medisin, psykologi og teologi. Dette medlem er klar over at departementet ikke har instruksjonsmulighet over det faglige innhold i enkeltfag, som betyr at Regjeringen ikke kan pålegge universitetsutdanninger å ta opp bestemte problemstillinger. Dette medlem vil likevel ønske en nærmere gjennomgang av måten dette temaet blir tatt opp på, for å sikre at særlig leger, psykologer og teologer er ekstra godt rustet til å kunne ta imot mennesker i dyp krise som sliter med denne problematikken. Dette medlem vil peke på behovet for å ivareta dette ved PPU - praktisk-pedagogisk utdanning på universitetsnivå.

Dette medlem vil også be departementet om å se nærmere på pedagogikkdelen, om det er nødvendig med en eget temarettet kunnskapsdel for å kunne møte elever som er lesbiske eller homofile.

Dette medlem vil sette søkelyset på at også barnehagepersonell kan snakke om ulike samlivsformer slik at barn, som vokser opp i homofile familier, på et tidlig tidspunkt skal kunne oppfatte denne samlivsformen som en naturlig del av en oppvekstsituasjon. Samtidig vil barnet oppleve en positiv følelse rundt sin situasjon og identitet. Dette medlem synes det er særdeles viktig at voksnes egne meninger og eventuelle fordommer mot homofile familier, ikke kommer til uttrykk ovenfor små barn, som er helt intetanende om at dette er et brennbart tema. Dette medlem mener at Regjeringen bør vurdere om det skal lages en egen egnet informasjon rettet mot de aller minste i samfunnet.

Dette medlem er fornøyd med at Regjeringen foreslår mange tiltak innenfor generell kompetanseheving og forskning. De gode intensjonene fra Regjeringen kan dette medlem ikke se følges opp gjennom tilsvarende bevilgninger til forskjellige forskningsinstitusjoner.

Familie og samliv

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at forskning klart tyder på at homofile og lesbiske parforhold blir utsatt for særlige påkjenninger. Dette understreker betydningen

av en egen rådgivningstjeneste for homofile og lesbiske. Flertallet støtter Regjeringens forslag om å utvide dette tilbudet. Flertallet understreker likevel at dette ikke skal være istedenfor, men i tillegg til en allmenn oppgradering av kunnskapsnivået hos helsepersonell og terapeuter.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet, peker på at samlivsformene har endret seg radikalt de senere år. Dette flertallet vil videre peke på at homofilt samboende par er en naturlig del av dette mangfoldet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at samlivsformene har endret seg radikalt de senere år og at homofilt samboende par er en naturlig del av dette mangfoldet. Disse medlemmer er innforstått med at mange av disse par har hatt det vanskelig, men at dagens åpne samfunn har gjort en slik samlivsform mye enklere. Disse medlemmer ønsker derfor ikke en rådgivningstjeneste bare for homofile og lesbiske, men at dette er en naturlig del av de tjenester som helsepersonell og terapeuter skal kunne gi på lik linje til andre grupper som ønsker hjelp.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti har uttalt seg under andre kapitler om betydningen av å føle seg akseptert og ikke diskriminert av omgivelsene. Denne diskrimineringen kan foregå på dagligdags områder som det å ikke få familierabatt på museer eller på flyreiser. Eller at en samboer over mange år ikke blir tilgodesett ved et forsikringsselskap. Det er mange små påminnelser om at noe er annerledes. Dette medlem vil poengtere at det er alle disse små umerkelige forskjellene, som gjør at vi ikke kan være tilfreds med at det nå har kommet en stortingsmelding om levekår for homofile og lesbiske, og dermed tro at nå er arbeidet gjort.

Dette medlem viser til at mange homofile og lesbiske velger å leve i forpliktende forhold med en partner, og lever som samboere eller i partnerskap. Det er helt tilsvarende samlivsformene som heterofile par lever i. Mange homofile har barn, enten barn de har fra tidligere, heterofile partnere, eller barn som er planlagt i homofile/lesbiske parforhold. Uansett er det etter dette medlems vurdering viktig å sette fokus på barnas rettsikkerhet i alle typer forhold.

Ved at det åpnes for stebarnsadoptsjon for homofile i partnerskap, kan slik dette medlem ser det på sikt føre til at omsorgsovertakelse for barn i homofile parforhold allminneliggjøres og likestilles med heterofile. Dette medlem vil påpeke at det er i barnets interesse å kunne vokse opp i det hjemmet som det har røtter i, selv om den ene biologiske forelderen dør. Nå åpnes lovverket for en likestilling mellom heterofile gifte og homofile partnere, og dermed øker rettsikkerheten til barna.

Dette medlem viser til at forskning ikke finner forskjeller i omsorgsevnen til heterofile og homofile, enten de er enslige eller lever i forpliktende samliv. Det er bl.a. stadfestet gjennom en stor parlamentarisk utredning i Sverige (SOU 10:2001). Det er heller ikke funnet at barn som lever med homofile foreldre blir systematisk mobbet for det. Flertallet i denne utredning foreslår å likestille heterofile og homofile når det gjelder adgangen til å bli vurdert som adoptivforeldre. Dette medlem vil peke på at tre partier på Stortinget, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Venstre vil åpne for at homofile skal få anledning til å bli vurdert som adoptivforeldre på lik linje med heterofile. Det understrekes av dette medlem at det er ikke den homofiles rettighet som er grunnlaget, men barnets rett til gode omsorgspersoner som er avgjørende. Når homofile er like gode foreldre som heterofile, er det ingen grunn til at homofile som er egnet for oppgaven å ta imot et adoptivbarn, får anledning til å bli vurdert av myndighetene som skal finne alternative omsorgspersoner for barnet.

Dette medlem vil peke på den inkonsekvensen som oppstår når Regjeringen begrenser sitt forslag til stebarnsadoptasjon for homofile. Det betyr f.eks. at homofile som myndighetene finner egnet som fosterforeldre, ikke får anledning til å adoptere dette barnet, hvis det etter omstendighetene for øvrig skulle være ønskelig. Som homofile er det altså mulig å få hele oppdrageransvaret og omsorgsoppgaven for ett eller flere barn, samtidig som myndighetene ikke vil gi disse barna tilsvarende rettsikkerhet og arverettigheter som heterofile fosterforeldre kan tilby barn i tilsvarende situasjon. Dette medlem vil understreke at det er barna som er de største taperne med et slikt lov- og regelverk. Dette medlem viser også til Befringsutvalgets utredning (NOU 2000:12 Barnevernet i Norge) som går inn for at familie plassering bør vurderes i første rekke når det er omsorgssvikt for et barn. Lovverket åpner da for at homofile slektninger kan få fosterforelderansvar, men ikke adoptere barnet, slik heterofile slektninger vil kunne få eller adopsjonsloven.

Dette medlem viser for øvrig til sine merknader under kapitlet om "Allmenn rettsstilling og rettslig vern for homofile".

Åpen holdning og sosiale nettverk

Komiteen viser til at undersøkelser har kommet frem til at homofile og lesbiske generelt har gode sosiale nettverk. Mange har gode forhold til sine opphavsfamilier. Likevel finner komiteen det riktig å peke på at det fremdeles er slik at noen opplever konflikter i forhold til sin nære familie som foreldre og søsken. Dette understreker betydningen av et fortsatt aktivt holdningsskapende arbeid.

Komiteen peker på at idrett og fysisk aktivitet er en viktig del av det helseforebyggende arbeidet. En stor andel av homofile og lesbiske deltar i ulike former for idrettsaktiviteter, det er derfor viktig at kunnskapen

om homoseksualitet styrkes også innenfor idrettens organer.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter Regjeringens forslag til tiltak rettet mot denne delen av samfunnslivet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den oppfatning at det må være opp til idrettens egne organer om det skal iverksettes spesielle tiltak til denne gruppen.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti har ved flere anledninger påpekt viktigheten av å ha et samfunn bygget på like menneskelige rettigheter for alle. Det å ha et åpent samfunn vil også gjøre sitt til at lesbiske og homofile kan danne seg sosiale nettverk basert på respekt for mennesket, uavhengig av seksuell orientering.

Dette medlem vil støtte mer forskning rundt idrett og homofobi, fordi det er flere tilfeller der ressurssterke homofile har stått fram og avslørt trakassering i idrettsmiljøet. Dette medlem vil bidra til å åpne for et aktivt idrettsliv også for homofile, uten trakassering, stigmatisering og slengbemerking.

Helse og sosiale forhold

Komiteen peker på at homofile og lesbiske som gruppe ser ut til å ha noe større psykiske problemer enn resten av befolkningen. Dette kan ha sammenheng med at man tilhører en gruppe som fremdeles blir utsatt for fordommer og diskriminering. Komiteen finner det også riktig å peke på at disse problemene i særlig grad knytter seg til de unge aldersgruppene. Det pekes her særlig på at selvmordstanker og selvmordsforsøk er vanligere blant homofil og lesbisk ungdom, enn blant ungdom flest. Komiteen viser til at Stortinget gjennom "*Opptrappingsplan for psykisk helse*" (1999-2006) har gjort vedtak om opptrapping av det generelle tilbudet innenfor psykisk helsevern, dette vil komme også homofile og lesbiske til gode.

Komiteen viser til at utviklingen av hiv-smitte blant homofile/bifile menn har vært stabil de siste årene. Siden Folkehelsa har beregnet at sannsynligheten for å bli hiv-smittet er ca. 70 ganger høyere for homofile/bifile menn, finner komiteen det nødvendig å understreke at det hiv/aids-forebyggende arbeidet fortsatt må målrettes mot de mest utsatte. Komiteen mener innsatsen må opprettholdes og er spesielt opptatt av at unge homofile/bifile menn som er i ferd med å debutere seksuelt sikres god informasjon om smitteveier og beskyttelse.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, finner det likevel riktig å understreke behovet for at kommunene utvikler tilbud som når unge homofile og lesbiske. Flertallet er enig i at det å styrke Rådgivningstjenesten i Oslo sikrer et nasjonalt sted som har kompetanse knyttet til denne

målgruppen spesielt. Flertallet støtter Regjeringens forslag til tiltak mot forebygging av selvmord blant særlig utsatte grupper, herunder homofile og lesbiske.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke viktigheten av å styrke Rådgivningstjenesten slik at den kan videreutvikle og styrke den kompetansen som allerede er samlet der. Denne tjenesten har i dag for liten kapasitet til å møtekomme alle henvendelser. For at denne tjenesten skal kunne være en rettleidningsinstans for helsevesenet, må Rådgivningstjenesten få tilført mer ressurser.

Dette medlem vil at Homofiles Ungdomstelefon skal kunne drives gratis på et såkalt grønt nummer. Dette er en landsdekkende hjelpetelefon som drives av unge lesbiske og homofile og som er et viktig lavterskeltilbud for unge eller andre som ønsker å snakke om temaet og samtidig kunne være anonym. Det er viktig at telefonen i tillegg får støtte slik at den kan opprettholde den profesjonelle veiledningen som trengs, og som er der i dag. Telefonen gir unge muligheten til å snakke med noen på deres egen alder og som forstår hva innringerne snakker om.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at Homofiles Ungdomstelefon kan drives gratis på et grønt nummer."

Dette medlem mener at det beste selvmordsforebyggende arbeid ligger i det at samfunnet som helhet blir inkluderende og ikke-diskriminerende.

Dette medlem mener det kan være behov for å undersøke behovet for å starte en egen gynekologisk tjeneste for lesbiske kvinner. Dette er basert på studie om at lesbiske kvinner går meget sjelden til rutinemessig gynekologisk undersøkelse. Samtidig viser NOVA-rapporten at lesbiske kvinner røyker, drikker og ruser seg mer enn den generelle kvinnebefolkningen. Hvorfor lesbiske kvinner går til gynekolog mer sjelden enn andre kvinner, kan være grunner som ennå ikke har blitt kartlagt. Erfaringer fra Stockholm har vist at et slikt tilbud har vært både viktig og nyttig. Dette medlem vil samtidig påpeke at det er ønskelig å opprett et generelt godt helsetilbud for alle uavhengig av seksuell orientering, men mener at det i visse gitte tilfeller kan det være nødvendig med spesialkompetanse og særlig tilrettelagte helsetilbud.

Arbeidsliv

Komiteen er glad for at undersøkelser viser at de aller fleste lesbiske og homofile som velger å være åpen i forhold til arbeidskolleger rapporterer å ha positive erfaringer med dette. Komiteen mener likevel det er riktig å peke på den energilekkasjen som oppstår, dersom en arbeidstaker må skjule sin seksuelle orientering. Komiteen mener arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i større grad bør ta aktivt del i arbeidet for en mer åpen og aksepterende holdning til

homofile og lesbiske i norsk arbeidsliv. Komiteen ber Regjeringen om å ta et initiativ i forhold til dette.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti ser viktigheten av å drive informasjonsarbeid overfor arbeidsgivere og arbeidstakere. I dette arbeidet vil opplæring av verneombud være en vesentlig oppgave. Dette medlem mener at Staten må gå foran og ta større arbeidsgiveransvar på dette feltet. Dette medlem er ikke enig i Regjeringens forslag om at LLH skal være "vaktbikkje" i forhold til anti-diskrimineringsarbeid i arbeidslivet. Dette medlem ønsker ikke å overføre dette arbeidet til en frivillig organisasjon, som ellers ikke har noen forankring i arbeidslivet.

Dette medlem viser for øvrig til sine merknader under kapitlet om støtteordninger.

Homofili og trossamfunn

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, er kritisk til forsøk på helbredelse av homofile. Disse medlemmer oppfatter dette som en krenkelse av menneskeverdet og aksepterer at homoseksualitet er en normalvariant av menneskelig seksualitet.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, støtter ikke Regjeringens forslag om å endre § 55 a i arbeidsmiljøloven slik at Den norske kirke ikke skal være unntatt fra bestemmelsene om at det ved ansettelse ikke er tillatt å forskjellsbehandle søkere ut fra eventuell homofil legning eller samlivsform.

Dette flertallet viser til at Regjeringen gir en bred gjennomgang av utviklingen i kirkenes syn på homofili, og det vises til at det i både kirken og andre trossamfunn er en løpende debatt om disse spørsmålene. Denne prosessen beskrives slik:

"Innan Den norske kyrkja - og truleg også innan andre trudomssamfunn - er den offisielle haldninga til homofili i endring, og det blir ført debatt om spørsmålet blant medlemsgrupper i dei leiande organa. Det blir òg ført dialog med grupperingane til homofile og lesbiske innan trudomssamfunna. Erfaringane frå desse dialogprosessane later til å vere at dei bidreg til meir open framferd og større forståing om homofilis spørsmålet."

Dette flertallet har merket seg at Regjeringen på tross av den utvikling som beskrives, fremmer et forslag om endring av arbeidsmiljølovens § 55 a, uten at de prinsipielle spørsmål dette reiser drøftes overhodet. Forslaget vitner om manglende forståelse for kirkenes uavhengighet som trossamfunn, og manglende respekt for at kirken som et trossamfunn selv må avklare slike spørsmål.

Dette flertallet mener at et slikt diktat overfor kirken som foreslått, mot sin hensikt også kan virke negativt på den debatten som føres i kirken om disse spørsmålene.

Dette flertallet viser til at Regjeringens forslag bare omfatter kirken, og ikke andre trossamfunn. Det gis ingen klar begrunnelse for denne forskjellsbehandlingen, som ikke kan skyldes annet enn at Regjeringen mener den som en følge av statskirkeordningen har en særlig rett til å overprøve kirkens organer i trosspørsmål. Det er også et paradoks at Regjeringen samtidig vil beholde unntaket for kirken når det gjelder adgangen til å forskjellsbehandle på grunnlag av kjønn ved ansettelse.

Dette flertallet legger vekt på at kirkens uavhengighet i åndelige spørsmål må respekteres, og går derfor mot Regjeringens forslag.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti støtter Regjeringens forslag til endringa av § 55 a i arbeidsmiljøloven. Disse medlemmer understreker at en endring av § 55 a ikke innebærer at Den norske kirke pålegges å ansette homofile i vigslede stillinger. Det vil fremdeles være Kirken som ansetter dem som de finner mest skikket, men kirken vil ikke lenger kunne diskriminere mellom homofile og heterofile med samme teologiske grunnsyn.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti viser til at det i stor grad er akseptert at siden homofili ikke regnes som sykdom, er det heller ikke formålstjenlig å bruke et begrep som "helbredelse". Disse medlemmer viser imidlertid til Bispemøtets utredning "Homofili og sjelesorg", der det ifølge meldingen blant annet sies "at innfor eit stort spektrum av seksuell orientering tilseier både ein vel-dokumentert faglitteratur og mange velprøvde "personlege vitnesbyrd" at det finst rom for endring av seksuell orientering" (s. 84). Disse medlemmer mener det er grunn til å anta at dette kan gjelde personer som i en periode har definert seg som homofile, av ulike årsaker, mens de har ligget et sted mellom ytterpunktene på skalaen av varianter av seksuell orientering. Dette viser noe av kompleksiteten knyttet til definisjonen av homofili, noe meldingen ikke gjenspeiler.

Når det gjelder homofile og lesbisk mulighet til vigslede stillinger, viser komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti til sin merknad under kapitlet om allmenn rettsstilling og rettslig vern for homofile.

Støtteordninger

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet, har merket seg at Regjeringen har økt støtten til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring i inneværende år, og at man varsler en ytterligere opptrapping av støtten i 2002. Flertallet er enig i at det er viktig å styrke organisasjonene for lesbiske og homofile. Organisasjonene spiller en viktig rolle både overfor homofile og lesbiske så vel som overfor samfunnet som sådan.

Flertallet støtter at det ikke opprettes et eget homoombud, men at LLH (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring) gis mulighet til å bedre sin innsats mot diskriminering.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti vil prioritere tiltak som bidrar til bedre livskvalitet og helse og økt selvrespekt blant lesbiske og homofile. Menneskeverdet og respekt for det enkelte mennesket må stå sentralt. Alle mennesker har krav på å bli møtt med respekt. Disse medlemmer ser tiltak overfor unge lesbiske og homofile som en særlig prioritert utfordring.

Disse medlemmer vil vektlegge følgende områder for å bedre lesbiske og homofiles levekår og livskvalitet:

- Økt samarbeid mellom det offentlige og frivillige organisasjoner som arbeider blant homofile for å iverksette tiltak i forhold til styrking av helse og forebygging av selvmord, styrke sosiale nettverk samt forebygging av rus. Det offentlige er avhengig av å spille på de ressurser og den kompetansen som frivillige organisasjoner besitter for at tiltakene skal ha størst mulig effekt.
- Styrke frivillige organisasjoner, herunder LLH, som arbeider for å bedre lesbiske og homofiles levekår og livskvalitet. Særlig satse på det frivillige arbeidet blant unge.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet har registrert at støtten til landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring har økt inneværende år og at Regjeringen vil fortsette med dette også i år 2002. Disse medlemmer ønsker ikke å forskjellsbehandle denne gruppen fremfor andre samlivsformer og ønsker derfor ikke å støtte den økonomiske opptrappingen.

Disse medlemmer mener at menneskeverdet er noe som naturlig vokser frem uten at staten skal måtte organisere dette.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti ser det som positivt at LLH skal få til delt mer ressurser for nettopp å kunne møte flere av de problemene som lesbiske og homofile støter på i hverdagen, og opptre som en førstelinjetjeneste for brukergruppen. Men dette medlem er ikke enig i at hele ansvaret med det å fungere som en kunnskapsbank, framdrive forskning, jobbe mot diskriminering og være talsperson, er forsvarlig å overlate alene til LLH. LLH står da i fare for å miste sin egenart og funksjon som grasrotbevegelse, og blir delvis en utøver og et forvaltningsorgan under departemental overordnet ledelse. LLH må stimuleres til å bli en sterk grasrotbevegelse over hele landet i alle fylker.

Dette medlem er spesielt opptatt av å få hevet kompetansen rundt lesbiske og homofiles levekår generelt. Da er det ikke nok med en frivillig organisa-

sjon som har et skiftende styre, leder og en variabel medlemsmasse som skal ivareta denne funksjonen. Dette medlem vil påpeke at det må skje en vesentlig kompetanseheving i det offentlige regi lik den svenske modellen, slik at forskning, informasjon, undervisning, rettsvern og internasjonalt arbeid kan videreutvikles under offentlige myndigheter, og være sikret en tilgang av midler og ansatte, for å virke på et profesjonelt plan.

Dette medlem ønsker å se nærmere på den svenske modellen der det er opprettet en ombudsmann mot diskriminering på grunn av seksuell legning. Samtidig har Sverige en ombudsmann mot etnisk diskriminering, handikappombudsmann og et likestillingsombud.

Sverige jobber for å samlokalisere disse sektorene inn i et "Ombudsmannens hus". Grunnen for det er at disse fagfeltene kan ha felles nytte av hverandre både faglig og ressursmessig.

Dette medlem mener at mange av spørsmålene knyttet til anti-diskrimineringsarbeid, herunder informasjonsarbeid, utdanning og juridiske spørsmål ofte er av prinsipiell karakter og vil kunne berøre mange parter i samfunnet. Dette medlem ser mange fordeler ved en slik organisering. Særlig er det viktig i forhold til å utvikle en kunnskapsbank, som skal bli rådgivende og respektert på et høyere nivå og kunne bli brukt av for eksempel offentlige myndigheter, media, undervisningssektoren, arbeidslivet, påtalemyndighetene, helsevesenet og sivile.

Dette medlem vil komme tilbake med et konkret forslag om at Regjeringen skal utrede fordeler og ulemper ved å samlokalisere våre egne ombud og samtidig opprette nye ombud under samme tak.

3. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen utarbeide en handlingsplan som skal motvirke homofobi og diskriminering på grunn av seksuell legning.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen snarest fremme et forslag om endring av straffeloven § 232 og § 292 slik at det i lovs form skjer en skjerpene straffeskyld basert på at voldshandlingen er motivert ut fra en persons seksuelle legning.

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen sørge for at Homofiles Ungdomstelefon kan drives gratis på et grønt nummer.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld nr. 25 (2000-2001) - Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Noreg - vedlegges protokollen.

Oslo, i familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, den 22. mai 2001

Ågot Valle
fung. leder

Gerd Johnsen
ordfører

Oddbjørg Ausdal Starrfelt
sekretær